

АНАЛИЗА НА МАКЕДОНСКОТО УЧЕСТВО ВО ЕРАЗМУС ПЛУС: ПОТЕНЦИЈАЛИ И ОГРАНИЧУВАЊА

АНАЛИЗА НА МАКЕДОНСКОТО УЧЕСТВО ВО ЕРАЗМУС ПЛУС: ПОТЕНЦИЈАЛИ И ОГРАНИЧУВАЊА

Издавач:

Евротинк – Центар за европски стратегии

За издавачот:

Љупчо Петковски, Извршен директор

Автори:

Александар Колекески

Наташа Воигт Јованова

Љупчо Петковски

Дизајн:

Бригада дизајн

Лектура:

Абакус

CIP – Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека «Св. Климент Охридски», Скопје

378.3(497.7)(047.31)

КОЛЕКЕСКИ, Александар

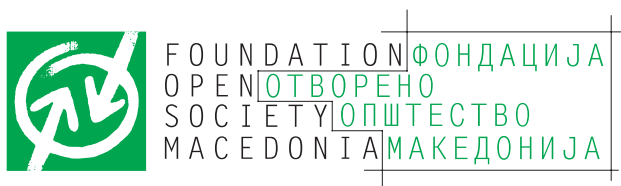
Анализа на македонското учество во Еразмус плус : потенцијали и ограничувања / [автори Александар Колекески, Наташа Воигт Јованова, Љупчо Петковски]. – Скопје : Евротинк- Центар за европски стратегии, 2019. – 66 стр. : табели, граф. прикази ; 24 см

Фусноти кон текстот

ISBN 978-608-66235-3-1

1. Воигт Јованова, Наташа [автор] 2. Петковски, Љупчо [автор]

а) Еразмус плус – Учество – Македонија – Истражувања COBISS.MK-ID 110313994

Документот е изработен во рамки на проектот „Година на шансата – Низ иглени уши“ имплементиран од Евротинк – центар за европски стратегии, а финансиски поддржан од Фондација отворено општество – Македонија.

Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на издавачот и авторите, и на ниту еден начин не може да се смета дека ги изразува гледиштата и ставовите на Фондацијата Отворено општество – Македонија.

СОДРЖИНА

ВОВЕД - ЗОШТО ОВА ИСТРАЖУВАЊЕ?	8
МЕТОДОЛОГИЈА	10
ДЕЛ 1: АНАЛИЗА НА СРЕДИНАТА ВО КОЈА СЕ СПРОВЕДУВААТ ЕРАЗМУС+ ПРОЕКТИ	13
1.Еразмус+	14
1.1. Централизираните акции	13
1.2. Децентрализираните акции	15
1.3. Еразмус+ во Северна Македонија	16
2.Распределба на проектите од децентрализираните акции на Еразмус+	17
2.1. Распределба на средствата според години	18
2.1.1. Распределба според клучни акции и број на проекти, по години	19
2.1.2. Распределба по одделни акции за сите години, според вредноста и бројот на проектите.....	20
2.1.3. Збирна распределба на средства по одделни акции, според видот на образование, бројот на проекти и вкупната вредност	23
3.Рамка на јавните политики во која се спроведуваат проектите од децентрализираните акции на Еразмус+	26
3.1. Отсуство на Еразмус+ во националната Стратегија за образование 2018–2025	26
4.Практики при спроведување на проектите и опфат на корисниците	28
5.Подобрување на ефективноста на НАЕОПМ	29
ДЕЛ 2: ЕРАЗМУС+ И ПРОЕКТНИТЕ КОРИСНИЦИ	31
6. Анализа на податоците од анкетниот прашалник	31
6.1. Кои се испитаниците кои учествувале во анкетата?	31
6.1.1. Стручното образование и обука најподготвени за Еразмус?.....	31
6.1.2. Најмалку застапени се (по)малите корисници, најдоминанти се големите корисници . 326.1.3. Корисниците со просечен годишен буџет од 100.000 до 500.000 евра се 1/3 од вкупните корисници	33
6.1.4. Државниот буџет - прв извор за финансирање.....	33
6.1.5. Најважни се државниот буџет и ЕУ-фондовите	34
6.2. Посветени капацитети на корисниците на Е+	35
6.2.1. На Еразмус+ проекти работат тимови од 2 до 5 лица.....	35
6.2.2. На Еразмус+ проекти работат обучени и искусни тимови или стручен и искусен кадар.....	36
6.2.3. Проектниот дизајн и европските политики – клучни можности за подобрување.....	37
6.2.4. Националната агенција и самите вработени треба да се грижат за градење на капацитети	38
6.3. Искуство и предизвици	39

6.3.1. Слаба диверзификација на ЕУ инструментите.....	39
6.3.2. Административните и финансиските правила како најголем предизвик.....	40
6.3.3. Корисниците немаат проблеми со наоѓање партнери за заеднички проекти.....	41
6.3.4. Широка лепеза можности за наоѓање партнери.....	41
6.3.5. Учество во Еразмус: најчесто како партнер, помалку како носител на проект.....	42
6.3.6. Голема конкуренција за ограничени средства - најголема препрека за поголема успешност.....	43
6.3.7. Поголема едукација, поедноставни правила и процедури и активна поддршка за поголема успешност.....	45
6.4. Влијание и политики.....	47
6.4.1. Релативно добро познавање на европските политики релевантни за одделните сектори.....	47
6.4.2. Силни и бројни придобивки од учеството во Еразмус+.....	48
6.4.3. Значајни придобивки за личниот и професионалниот развој.....	49
6.4.4. Интензивно влијание од учеството во Еразмус+ проекти.....	50
6.4.5. Потенцијал за долгорочни позитивни промени во организацискиот развој на корисниците.....	51
6.5. НАЕОПМ и Е+.....	52
6.5.1. Висока оценка за поддршката од Националната агенција при поднесување проектни идеи и спроведување проекти.....	52
6.5.2. Високо ниво на задоволство од целокупното искуство преку учеството во Еразмус+ проекти.....	53
7. ШТО МИСЛАТ КОРИСНИЦИТЕ? (ПРЕДЛОЗИ ОД ДОСЕГАШНОТО ИСКУСТВО).....	53
7.1. Системски бариери кои влијаат врз спроведувањето на Еразмус+ проектите.....	54
7.2. Предлози поврзани со програмските правила.....	55
7.3. Административни и финансиски прашања.....	56
7.4. Корисничка поддршка.....	56
ЗАКЛУЧОЦИ.....	57
Заклучоци од анализата на базата на проекти, анализата на функционирањето на НАЕОПМ и анализата на јавните политики.....	57
Препораки за носителите на јавните политики: Владата и министерствата.....	59
Заклучоци од анализата на прашалниците за корисниците на Е+.....	61
Препораки по областите на Еразмус +.....	62

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ

ВНИУ	Систем за валидација на резултатите од неформалното и информалното учење
БЈН	Биро за јавни набавки
ДДВ	Данок на додадена вредност
Е+	Програмата на Европска Унија за образование, обука, млади и спорт - Еразмус+
ЕУ	Европска Унија
ЗЕЛС	Заедница на единиците на локалната самоуправа на РСМ
ИПА	Инструмент за претпристапна помош (2007-2013)
ИПА II	Инструмент за претпристапна помош (2014-2020)
КА1	Клучна акција 1. Индивидуална мобилност за учење: мобилност на поединци во областа на образованието, обуката и младите
КА2	Клучна акција 2. Соработка за иновации и размена на добри практики: стратегиски партнерства во областа на образованието, обуката и младите
КА3	Клучна акција 3. Поддршка за реформа на политиките: проекти за младински дијалог
МВР	Министерство за внатрешни работи
МНР	Министерство за надворешни работи
МОН	Министерство за образование и наука
МФ	Министерство за финансии
НАЕОПМ	Национална агенција за европски образовни програми и мобилност
ООН	Организација на Обединетите нации
СЕП	Секретаријат за европски прашања
УЈП	Управа за јавни приходи
УНИЦЕФ	Фонд за деца при Обединетите нации
ЦФЦД	Сектор за централно финансирање и склучување договори
РСМ	Република Северна Македонија

ВОВЕД - ЗОШТО ОВА ИСТРАЖУВАЊЕ?

Искористеноста на европските фондови е тема од клучно значење за македонските евроинтеграции и претставува индикатор за динамиката и за квалитетот на реформите во државата. Во процесот на европеизација на општеството, покрај Инструментот за претпристапна помош (ИПА II) за периодот 2014–2020 година, Република Северна Македонија (РСМ) ги има на располагање и Програмите на Унијата (порано познати како Програми на Заедницата). Додека ИПА првенствено го поддржува усогласувањето на домашното законодавство со законодавството на Европската Унија, јакнејќи ја способноста за преземање на обврските од членството, Програмите на Унијата се инструменти за создавање „европска додадена вредност“ во областите каде што постои потреба за подлабока интеграција (научноистражувачка дејност и иновации, образование, култура, индустриска политика, социјална политика, итн.). Учесството на РСМ во овие програми овозможува суштински евроинтеграции, преку соработка со државите-членки на ЕУ во проекти чишто теми, приоритети, цели и резултати се актуелни и релевантни за граѓаните на цела Европа.

Пристапувањето во ЕУ не е и не треба да се сведе само на техничка работа по поглавјата од правото на ЕУ. Многу поважни се промената на општеството и развојот на човечките потенцијали. Еразмус+, како највидлива и најпрепознатлива европска програма, директно ги поддржува овие цели, преку инвестиции во човечки капитал, квалитетно образование и обука од сите видови и форми, како и преку нудење можности за активен и продуктивен стил на живот. Еразмус+ овозможува рамноправно учество на РСМ со државите-членки на ЕУ, како и соработка меѓу граѓаните од повеќе држави во областите на образованието, младите и спортиот. Оттука, Еразмус+ (или скратено Е+) е програма насочена кон европеизација на општеството и ширење на европските вредности. 2018 година претставува дванаесетта година од почетното учество на РСМ во Програмите на Унијата за образование, спорт и млади,¹ и петта година од учеството на РСМ во Еразмус+.

1 Во периодот 2007-2013 година постоеја поединечните програми *Доживотно учење и Младите во акција*, кои од 2014 година се интегрирани во една единствена програма, односно во програмата Е+.

МЕТОДОЛОГИЈА

Методологијата што ја користиме има за цел да ги собере неопходните податоци за истражувањето да може да понуди реални, релевантни и остварливи препораки што се базираат на докази и се насочени кон подобрување на учеството на македонските организации во Еразмус+.

Главното прашање што сакаме да го одговориме преку ова истражување е: **Кои се потенцијалите и ограничувањата на децентрализираните акции на Еразмус+ при спроведување проекти во области како што се училишно образование, стручно образование и обука, високо образование, образование за возрасни и млади, од гледна точка на корисниците?**

Периодот на кој се однесува анализата е од почетокот на 2014, заклучно со крајот на 2017 година. Покрај примарната перспектива на корисниците, методологијата го зема предвид и контекстот, односно средината во која се спроведуваат Еразмус+ проектите од децентрализираните акции, преку следниве потпрашања:

1. Која е рамката на јавните политики за спроведување на проектите од децентрализираните акции на Еразмус+ во РСМ?
2. Каква е и како може да се подобри ефективноста на НАЕОПМ?
3. Како се спроведуваат одобрените проекти?

Истражувачкото прашање во однос на корисниците го третираме со барање одговори на следниве категории на прашања:

- а) Каков е профилот на корисниците?
- б) Какви се нивните капацитети?
- в) Кои се нивните искуства и предизвици?
- г) Како корисниците го оценуваат влијанието врз политиките?
- д) Каква е и како може да се подобри улогата на НАЕОПМ?

Структурата на оваа анализа е поставена така што, во првиот дел, секое поглавје одговара на едно потпрашање, додека во вториот дел секое поглавје одговора на една категорија прашања. Во последниот дел од анализата се сместени заклучоците и препораките.

Првиот дел од анализата го дава контекстот, преку краток опис на програмата Еразмус+, како и тековниот статус на РСМ како програмска држава. Тој вклучува и преглед на клучните акции, односно конкретните акции од децентрализираните мерки, со објаснување на нивното значење. Направен е пресек на опфатот и распределбата на проектите од децентрализираните акции на Еразмус+ според години, според вкупната и поединечната вредност на проектите по години, проекти и клучни акции, според видот на корисниците и според воспоставените практики за спроведување на проектите. Во продолжение на првиот дел од анализата е направен осврт на рамката на јавни политики во која се спроведуваат проектите од децентрализираните акции на Еразмус+, каде што се идентификува сериозен предизвик во однос на отсуството на Еразмус+ во националната Стратегија за образование

2018–2025. На крајот на овој дел се дадени насоки за подобрување на ефективноста на НАОПМ од аспект на организациската поставеност и функционирањето на институцијата.

Во вториот дел е сместена анализата на податоците од анкетниот прашалник, преку претставување на одговорите добиени за поединечните прашања, групирани во следниве категории: профил на корисниците, интерни капацитети, искуство и предизвици, влијание и политики, и НАОПМ и Е+. На крајот, заклучоците и препораките се дадени во поглавјето Генерални заклучоци, заедно со препораки за носителите на јавните политики, односно Владата и министерствата.

За потребите на ова истражување, тимот воспостави официјална соработка со НАОПМ преку склучување меморандум за соработка. Меѓусебната комуникација се одвиваше континуирано во сите фази од истражувањето, преку размена на податоци за проектите и за корисниците³, преку повратни информации од НАОПМ и друга потребна соработка во интерес на истражувањето.

Податоците беа прибирани со помош на неколку инструменти. На почетокот, преку канцелариско истражување, собравме информации за проектите во кои учествуваат корисници од РСМ и составивме листа на корисници. Потоа се направи анализа на клучните стратегиски документи кои, посредно или непосредно, се однесуваат на програмата, ги анализиравме и тендерските постапки и склучените договори по таа основа, и кои се објавени на интернет-страницата на Бирото за јавни набавки, и направивме преглед на документите за внатрешната организациска поставеност на НАОПМ. Натаму, за целите на истражувањето користевме и секундарна литература, односно извештаи од релевантни меѓународни институции, евалуации на релевантни европски политики изработени од реномирани тинк-тенк организации и компаративни анализи за користењето на средствата од Е+ во други држави⁴. Во втората фаза составивме анкетен прашалник за корисниците на Е+, како и водич за интервјуа со раководните лица на институцијата. При дизајнирањето на алатките применивме методологија што се користи за слични истражувања во европските држави за да се измери влијанието што го остварува програмата.

Прашалниците беа испратени по електронска пошта до сите корисници, односно до назначените контакт-лица за секој од проектите во базата на податоци. Прашалниците беа отворени за одговарање во периодот од 8.11.2018 заклучно со 4.12.2018, преку алатката SurveyMonkey. На испитаниците им беше дадена можност да одговараат и телефонски. Дополнително беа организирани директни продлабочени интервјуа со релевантни вработени лица од НАОПМ, при што беа собрани подетални информации кои овозможиле продлабочен увид во состојбите и во причините за одредени проблеми при спроведувањето на различните клучни акции од Е+. Одзивот на испитаниците е прикажан во Табела 1. Прашалниците беа испратени до 187 правни лица кои биле успешни апликанти на вкупно 318 проекти, односно до контакт-лица кои тие ги наведе како надлежни за комуникација за еден или повеќе проекти за кои се склучени договори во рамките на Е+ преку НАОПМ, заклучно со 31.12.2017. Од истражувањето се изземени акредитациите⁵, од причина што исти-

3 Размената на податоците се одвиваше целосно, во согласност со законските одредби за заштита на личните податоци.

4 Извештаи изготвени од други национални агенции, Генералниот директорат за образование и култура, како и Извршната агенција за образование, аудиовизуелни услуги и култура (ЕАСЕА)

5 KA108 - Акредитација на конзорциуми на високообразовни институции, KA109 - Повелба за мобилност во стручното образование и обука, и KA110 - Акредитација на младински организации.

те не подразбираат спроведување проекти, како и дел од проектите од две акции КА219 и КА229⁶, кои се спроведуваат преку споделено управување и се водат како проекти на национални агенции од други држави. Анализата не ги опфати ниту проектите за кои се склучени договори во текот на 2018 година, бидејќи дел од нив или не почнале да се спроведуваат или се во најрана почетна фаза на спроведување во моментот кога беше испратен прашалникот.

ЕРАЗМУС+	БРОЈ НА ПРАВНИ ЛИЦА / БРОЈ НА ПРОЕКТИ	КОМПЛЕТНИ ОДГОВОРИ (ПРАВНИ ЛИЦА / ПРОЕКТИ)
Прашалници испратени до контакти-лица / вкупен број проекти опфатени со прашалниците	187/318	85/170
%	100%	45,45%/56,29%

Табела 1: Стапка на одзив на испитаниците

Треба да се напомене дека преку еден прашалник голем дел од организациите го споделуваа своето искуство од повеќе проекти. Бројот на пристигнати комплетни прашалници изнесува 85 и тие се однесуваат на 170 проекти. Во просек, еден испитаник во ова истражување бил добитник на два проекти од програмата Е+ преку НАЕОПМ.

⁶ КА219 - Македонски училишта како партнери во проекти во други земји и КА229 – Стратегиски партнерства за размена меѓу училиштата, за проектите во кои средствата потекнуваат од националните агенции на другите програмски држави широм Европа.

ДЕЛ 1: АНАЛИЗА НА СРЕДИНАТА ВО КОЈА СЕ СПРОВЕДУВААТ ЕРАЗМУС+ ПРОЕКТИ

1. Еразмус+

Еразмус+ е програма на Европската Унија наменета за соработка на европско ниво во областите на образованието, обуката, младите и спортот, со цел да овозможи нивна модернизација. Унапредувањето во секоја од овие области дава значаен придонес во надминувањето на економско-социјалните предизвици со кои се соочува Европа. Оттука, преку поддршка на соработката во наведените области, ЕУ се стреми да ја оствари зацртаната европска политичка агенда за раст, вработување, еднаквост и социјална инклузија. Програмата се однесува на период од седум години (од 2014 до 2020 година). Целни групи се организациите во сите сектори на доживотно учење, вклучително и училишно образование, основно и средно образование, високо образование, образование за возрасни и младински организации.

Преку Еразмус+ младите можат да учат, да волонтираат и да стекнат работно искуство во странство, да развиваат нови вештини, да добијат релевантно и корисно меѓународно искуство и да ја зголемат нивната вработливост. Вработените можат да учат или да се обучуваат во странство, да ги развиваат своите професионални практики, да градат врски со колеги и со вршници од други земји и да разменуваат и да добијат нови идеи.

Програмата Еразмус+ е отворена за различни нивоа на учество на државите, и тоа:

Ниво 1: Програмски држави

Следниве држави **можат целосно да учествуваат во сите акции** на програмата Еразмус+:

- државите-членки на Европската Унија, и
- државите кои не се членки на ЕУ, но ги исполнуваат административните предуслови, односно имаат независна национална агенција акредитирана за децентрализирано управување со програмата Еразмус+. Во таа смисла, овие држави уживаат полноправно учество во програмата, исто како и државите-членки на ЕУ.

Ниво 2: Партнерски држави

Се однесува на држави од целиот свет кои можат да учествуваат во одредени акции на програмата, во зависност од конкретните критериуми или услови.

Ниво 3: Партнерски држави кои се соседи на ЕУ

Преостанатите држави-партнери на програмата од целиот свет.

1.1. Централизирани акции

Под централизирани акции се подразбираат оние делови од програмата Е+ кои се управувани од ЕУ, од Брисел, преку специјално основана извршна агенција, односно Извршна агенција за образование, аудиовизуелни услуги и култура (ЕА-ЦЕА)⁷. Централизираните акции се целосно отворени за учесници од РСМ и се групирани на следниов начин:

1. Клучна акција 1 – **Индивидуална мобилност за учење**. Финансирани активности и инструменти се:
  - **Настани од голем размер на Европскиот волонтерски сервис**
  - **Еразмус Мундус – заеднички магистерски дипломи**
2. Клучна акција 2 – **Соработка за иновации и размена на добри практики**. Финансирани активности и алатки се:
  - **Алијанси на секторски вештини** – кои обезбедуваат соработка помеѓу образованието и вработувањето во справување со отсуството на вештини потребни за еден или повеќе профили на занимања во одреден сектор;
  - **Алијанси на знаење** – соработка помеѓу високообразовните институции и претпријатијата;
  - **Градење капацитети во областа на младинската соработка** – за поддршка на соработката со државите-партнери;
  - **Градење капацитети во областа на високото образование** – за поддршка на соработката со државите-партнери.
3. Клучна акција 3 – **Поддршка на реформа на јавните политики**. Финансирани активности и алатки се:
  - Знаења во областа на образованието, обуката и младите,
  - Потенцијални иницијативи,
  - Поддршка на европските политички алатки,
  - Соработка со меѓународни организации,
  - Дијалог со заинтересирани страни, политики и промоција на програмата
4. **Жан Моне активности:**
  - **Настава и истражување:** академски модули, катедри и центри на извонредност.
  - **Поддршка за здруженија:** поддршка на Жан Моне за асоцијации.
  - **Дебата за јавните политики со академскиот свет:** Жан Моне-мрежи и Жан Моне-проекти.

⁷ https://ec.europa.eu/info/departments/education-audiovisual-and-culture_en

5. Спорт

- **Колаборативни партнерства;**
- **Мали колаборативни партнерства;**
- **Непрофитни европски спортски настани.**

1.2. Децентрализирани акции

Под децентрализирани акции се подразбираат оние делови од програмата Е+ со кои управуваат програмските држави на Еразмус+ за кои се отворени сите акции за полноправно учество, преку независна национална агенција акредитирана за децентрализирано управување на програмата Еразмус+. Во случајот на С. Македонија, тоа е НАЕОПМ. Децентрализираните акции кои ги управува НАЕОПМ се групирани во три клучни акции:

1. Клучна акција 1 – Индивидуална **мобилност за учење**: мобилност на поединци во областа на образованието, обуката и младите, која се состои од осум децентрализирани акции;
2. Клучна акција 2 – **Соработка за иновации и размена на добри практики**: стратегиски партнерства во областа на образованието, обуката и младите, со вкупно шест децентрализирани акции;
3. Клучна акција 3 – **Поддршка за реформа на јавните политики**, која ја сочинува една децентрализирана акција, односно проекти за младински дијалог.

КЛУЧНА АКЦИЈА 1 – ИНДИВИДУАЛНА МОБИЛНОСТ ЗА УЧЕЊЕ: МОБИЛНОСТ НА ПОЕДИНЦИ ВО ОБЛАСТА НА ОБРАЗОВАНИЕТО, ОБУКАТА И МЛАДИТЕ

Код	Име на акцијата	Вид на образование
KA101	Мобилност на наставен кадар од училишното образование	Училишно образование
KA102	Мобилност на ученици и наставен кадар во стручното образование и обука	Стручно образование и обука
KA103	Мобилност на студенти и наставен кадар од универзитетите	Високо образование
KA104	Мобилност во областа на образованието за возрасни	Образование за возрасни
KA105	Мобилност на младите	Млади
KA107	Мобилност на студенти и наставен кадар од универзитетите помеѓу програмските и партнерските држави на Еразмус+	Високо образование
KA116	Мобилност на ученици и наставен кадар во стручното образование и обука од институции кои имаат добиено Повелба за стручно образование и обука	Стручно образование и обука
KA135	Стратегиска мобилност во рамки на Европскиот волонтерски сервис	Млади

КЛУЧНА АКЦИЈА 2 - СОРАБОТКА ЗА ИНОВАЦИИ И РАЗМЕНА НА ДОБРИ ПРАКТИКИ: СТРАТЕГИСКИ ПАРТНЕРСТВА ВО ОБЛАСТА НА ОБРАЗОВАНИЕТО, ОБУКАТА И МЛАДИТЕ

Код	Име на акцијата	Вид на образование
КА201	Стратегиски партнерства во училишното образование	Училишно образование
КА202	Стратегиски партнерства во стручното образование и обука	Стручно образование и обука
КА203	Стратегиски партнерства во високото образование	Високо образование
КА204	Стратегиски партнерства во образованието за возрасни	Образование за возрасни
КА205	Стратегиски партнерства во областа на младите	Млади
КА229	Стратегиски партнерства за размена помеѓу училишта	Училишно образование

КЛУЧНА АКЦИЈА 3 - ПОДДРШКА ЗА РЕФОРМА НА ЈАВНИТЕ ПОЛИТИКИ: ПРОЕКТИ ЗА МЛАДИНСКИ ДИЈАЛОГ.

Код	Име на акцијата	Вид на образование
КА347	Структурен дијалог: состаноци помеѓу младите и носителите на одлуки во областа на младите	Млади

Табела 2: Децентрализираните акции

1.3. Еразмус+ во Северна Македонија

Нашето истражување се фокусира само на децентрализираните акции кои ги анализираме наспроти некои стандардни индикатори, како и одредени специфични аспекти, со цел да добиеме сознанија за видот, квалитетот, вредноста на проектите, но и за нивните пошироки ефекти и подолгорочно влијание. За целите на овој дел од анализата ја прегледавме базата на проекти што ја води и одржува НАЕОПМ. Во продолжените се дадени генералните и специфичните наоди од анализата.

Од 2014 година РСМ учествува во Еразмус+ во својство на програмска држава. Тоа е највисокото ниво на учество, кое овозможува на РСМ еднаков статус со државите-членки на ЕУ. Имено, сите акции на Еразмус+ се отворени за полноправно учество на нашата држава, врз основа на исполнувањето на административните предуслови, односно формирањето независна национална агенција акредитирана за децентрализирано управување со програмата Еразмус+, што во нашиот случај е НАЕОПМ.

Македонските организации можат да соработуваат со меѓународни партнери, да спроведуваат иновации, да споделуваат најдобри практики и да нудат нови можности за младите во соработка со други програмски држави по сите основи.

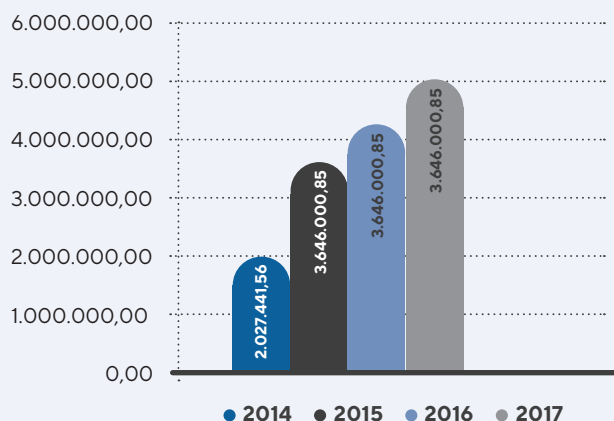
ност од **15.103.707,13 евра**. Во продолжение се прикажани подеталните наоди од анализата кои се однесуваат на следниве клучни аспекти:

1. Вкупно средства доделени за сите три клучни акции, за секоја година поединечно;
2. Доделени средства по клучна акција, како вкупен износ и како износ за секоја година поединечно;
3. Број на одобрени проекти за секоја година поединечно;
4. Износи на доделените средства по акција и по година;
5. Број на одобрени проекти по акција и по година, и
6. Преглед на одобрените проекти за секоја подакција од трите клучни акции, како вкупен број проекти, според видот на образование и како вкупен износ на проектите.

2.1. Распределба на средствата според години

Генерално, **обемот на вкупните средства доделени преку проекти од децентрализираните акции на Еразмус+ во РСМ се зголемува од година во година. Така, средствата доделени во 2015 година претставуваат зголемување од 80% во однос на 2014 година, додека средствата доделени во следната 2016 година претставуваат зголемување од 20% во однос на 2015 година. Средствата доделени во 2017 година се поголеми за 17% во споредба со 2016 година. Во периодот кој е анализиран, споредбата покажува зголемување од над 114% во вкупниот обем на средства. Просечниот износ на единечен грант доделен од НАЕОПМ изнесува 54.038 евра.**

Доделени средства, по години (€)

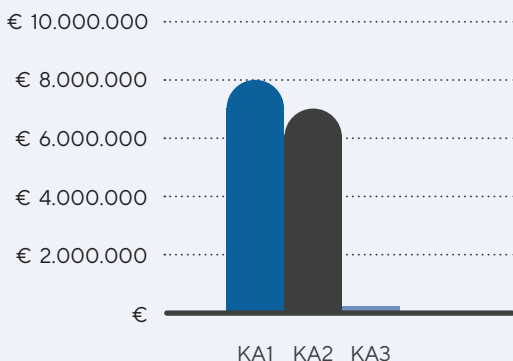

Графикон 1: Доделени средства, по години

2.1.1. Распределба според клучни акции и број на проекти, по години

Гледано на ниво на клучните акции опфатени со ова истражување, највисоките вкупни износи на средства се доделени во клучните акции: „Индивидуална мобилност за учење: мобилност на поединци во областа на образованието, обуката и младите“ (КА1), каде што се распределени 53,58% и „Соработка за иновации и размена на добри практики: стратегиски партнерства во областа на образованието, обуката и младите“ (КА2), каде што се распределени 46,04% од вкупните средства. Значително помал е уделот за клучната акција „Поддршка за реформа на јавните политиките: проекти за младински дијалог“ (КА3), каде што се распределени само 0,39 % од вкупно одобрените средства.

Распределба на средствата, по клучни акции

Графикон 2: Доделени средства, по клучни акции

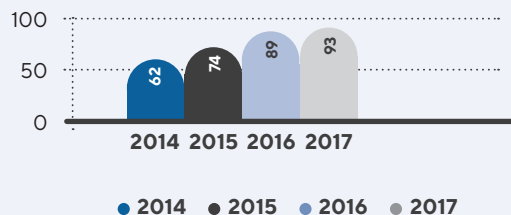
На ниво на клучните акции се забележува постојано зголемување на средствата во КА1 и КА2 за секоја последователна година. Кај КА3 опаѓање се забележува само во 2015 година, додека во другите две години се забележува тренд на зголемување на одобрените средства. Во 2017 година средствата одобрени за КА1 биле зголемени за повеќе од 100% во споредба со оние во 2014 година. Средствата одобрени за КА2 во втората година се трикратно зголемени во споредба со првата година, додека во наредните две години тие се задржуваат на истото ниво од над два милиона евра годишно.

	2014	2015	2016	2017	ВКУПНО €
КА1	1.371.142,00	1.582.766,00	2.260.610,00	2.877.703,00	8.092.220,00
КА2	645.018,90	2.052.947,00	2.067.552,00	2.187.565,00	6.953.083,00
КА3	11.281,00	10.288,00	17.764,00	19.071,00	58.404,00

Табела 3: Доделени средства, по клучни акции

Зголемувањето во 2017 во однос на 2013 година изнесува 240%. Кај КА3 средствата помеѓу четвртата и првата година се зголемени за 70%, но станува збор за исклучително ниски апсолутни износи на средства споредено со другите две акции.

Број на одобрени проекти, по години

Графикон 3: Број на одобрени проекти, по години

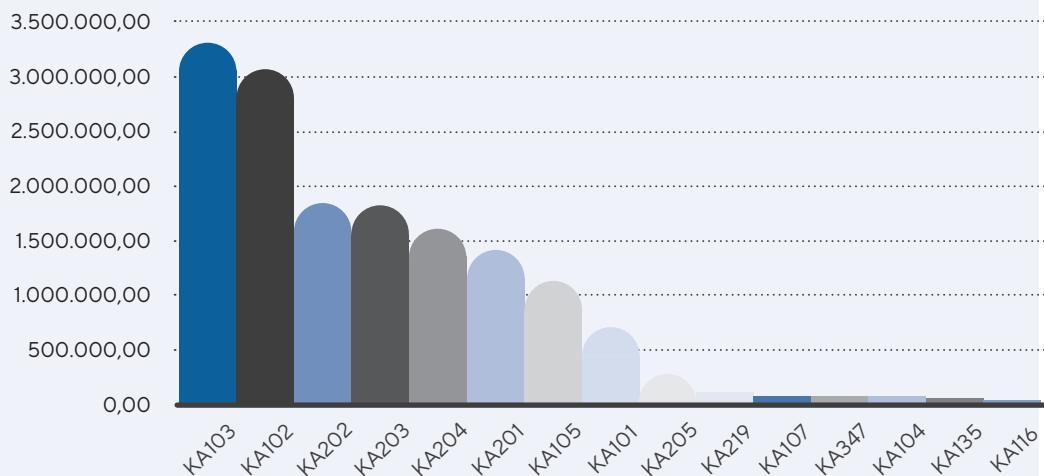
Гледано на ниво на одобрени проекти по години, секоја година се забележува одредено зголемување, па така, во 2014 година биле одобрени 62 проекти, 2015 година - 74 проекти, 2016 година - 89 проекти, а во 2017 година биле одобрени 93 проекти.

Во однос на просечниот износ на единечен одобрен проект, кај КА1 постои тренд на постојано зголемување од околу 25.000 евра (во 2014 година) до над 39.000 евра (во 2017 година). Кај КА2 просечниот износ на единечен грант е константен, во износ од околу 128.000 евра, освен во 2016 година кога тој износ бил 114.000 евра. Кај КА3 просечниот износ на единечен одобрен проект изнесува од 5.000 до 6.000 евра.

2.1.2. Распределба по одделни акции за сите години, според вредноста и бројот на проектите

Анализата според одделните акции на програмско ниво упатува на заклучокот дека **највисоките вкупни износи на средства** се доделени за акциите **КА103: Мобилност на студенти и наставен кадар од универзитетите** и **КА102: Мобилност на ученици и наставен кадар во стручното образование и обука**. За секоја од двете акции, вкупните износи надминуваат три милиони евра.

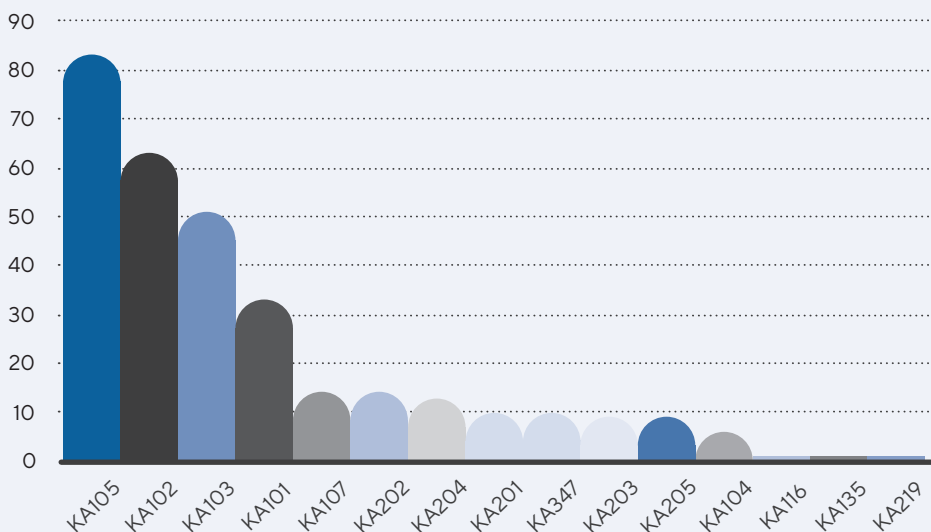
Доделени средства по акции (€)

Графикон 4: Доделени средства, по одделни акции

Стратегиските партнерства во стручното образование и обука (K202), во високото образование (KA203) и во образованието за возрасни (KA204), одделно имаат над 1.500.000 евра. Нешто помалку средства, или околу 1.400.000 евра има акцијата KA201, која ги опфаќа стратегиските партнерства во училишното образование.

Број на доделени проекти по акции

Графикон 5: Број на одобрени проекти, по одделни акции

Акцијата K105, исто така, учествува со сума поголема од 1.000.000 евра во вкупната структура на доделени средства. Истовремено, KA201 е единствената акција кај која се забележува опаѓачки тренд во однос на доделените средства. Сите други акции речиси континуирано, со мали исклучоци, растат секоја наредна година, и во 2017 година сите, без исклучок, се значително зголемени во однос на 2014 година.

	2014	2015	2016	2017	Вкупно €
KA101	89.950,00	85.865,00	113.730,00	146.340,00	435.885,00
KA102	581.110,00	626.999,00	911.803,00	938.867,00	3.058.779,00
KA103	472.318,00	604.581,00	904.400,00	1.330.362,00	3.311.661,00
KA104	5.310,00	12.570,00	16.625,00	23.065,00	57.570,00
KA105	222.453,68	239.690,67	287.591,97	352.999,00	1.102.735,32
KA107	0,00	13.060,00	26.460,00	24.400,00	63.920,00
KA116	0,00	0,00	0,00	24.224,00	24.224,00
KA135	0,00	0,00	0,00	37.446,00	37.446,00
KA201	0,00	570.716,18	468.771,00	350.693,00	1.390.180,18
KA202	274.295,00	442.982,00	555.994,75	544.963,00	1.818.234,75
KA203	243.189,88	437.515,00	552.925,00	556.994,00	1.790.623,88
KA204	83.925,00	549.299,00	405.056,00	547.741,00	1.586.021,00
KA205	43.609,00	52.435,00	84.805,00	97.199,00	278.048,00
KA219	0,00	0,00	0,00	89.975,00	89.975,00
KA347	11.281,00	10.288,00	17.764,00	19.071,00	58.404,00
	2.027.441,56	3.646.000,85	4.345.925,72	5.084.339,00	15.103.707,13

Табела 4: Доделени средства, по одделни акции и по години

Гледано по одделни акции, **најголем број проекти се одобрени кај акциите KA105 - Мобилност на младите (83), потоа KA102 - Мобилност на ученици и наставен кадар во стручното образование и обука (63) и KA103 - Мобилност на студенти и наставен кадар од универзитетите (51).** Кај **стратегиските партнерства**, најголем број проекти (14) се одобрени во KA202 - стручното образование и обука и (13) во KA204 - образованието за возрасни. Во високото образование (KA203) се одобрени вкупно 9 проекти.

	2014	2015	2016	2017	Вкупно проекти
KA101	10	5	9	9	33
KA102	16	16	17	14	63
KA103	11	11	13	16	51
KA104	1	1	2	2	6
KA105	17	20	19	27	83
KA107	0	3	8	3	14
KA116	0	0	0	1	1
KA135	0	0	0	1	1
KA201	0	4	4	2	10
KA202	2	4	4	4	14
KA203	1	2	3	3	9
KA204	1	4	4	4	13
KA205	1	2	3	3	9
KA219	0	0	0	1	1
KA347	2	2	3	3	10
	62	74	89	93	318

Табела 5: Одобрени проекти, по одделни акции и по години

Генерално, постои тренд на зголемување на поединечните износи за доделен грант, како и зголемување на бројот на проекти. Значителен тренд на зголемување на просечниот износ на единичен одобрен проект постои кај KA102, каде што во 2014 година овој износ бил 36.000 евра, а во 2017 година се зголемил на околу 67.000 евра. Карактеристично во однос на оваа акција е тоа што бројот на проекти се намалува, додека просечниот износ на одобрен проект се зголемува, што укажува на значително зголемување на побаруваните средства од страна на корисниците на оваа акција. Опаѓачки тренд постои кај просечниот износ на единичен одобрен проект кај KA203, при што во 2014 година овој износ бил 243.000 евра, а во 2017 година се намалил на околу 185.000 евра. Друг карактеристичен тренд е тоа што, на годишно ниво, буџетот алоциран за акцијата KA103 не се реализира во целост, туку во износ од 80% до 85%, а потоа преостанатите средства од KA103 редовно се префрлуваат на другите акции.

2.1.3. Збирна распределба на средства по одделни акции, според видот на образование, бројот на проекти и вкупната вредност

Клучна акција 1 – Индивидуална мобилност за учење: мобилност на поединци во областа на образованието, обуката и младите

Во рамки на клучната акција 1, односно KA1 – **Индивидуална мобилност за учење**, одобрени се **вкупно 252 проекти**, во вкупен износ од **8.092.220 евра**. **Просечна вредност** на единечен доделен грант изнесува **32.112 евра**. На ниво на одделни акции (види Табела 6), иако **најголем број проекти** (вкупно **83**) се одобрени во акцијата **KA105 – Мобилност на младите**, најголемиот вкупен износ средства од **3.311.661 евра** е доделен преку акцијата **KA103 – Мобилност на студенти и наставен кадар од универзитетите**.

Код	Име на акцијата	Вид на образование	Број на проекти за кои се склучени договори	Износ на средства за кои се склучени договори (€)
KA101	Мобилност на наставен кадар во училишното образование	Училишно образование	33	435.885,00
KA102	Мобилност на ученици и наставен кадар во стручното образование и обука	Стручно образование и обука	63	3.058.779,00
KA103	Мобилност на студенти и наставен кадар од универзитетите	Високо образование	51	3.311.661,00
KA104	Мобилност во областа на образованието за возрасни	Образование за возрасни	6	57.570,00
KA105	Мобилност на младите	Млади	83	1.102.735,32
KA107	Мобилност на студенти и наставен кадар од универзитетите помеѓу програмските и партнерските држави на Еразмус+	Високо образование	14	63.920,00
KA116	Мобилност на ученици и наставен кадар во стручното образование и обука од институциите што имаат добиено Повелба за стручно образование и обука	Стручно образование и обука	1	24.224,00
KA135	Стратегиска мобилност во рамки на Европскиот волонтерски сервис	Млади	1	37.446,00

Табела 6: Одобрени проекти и доделени средства во рамки на KA1

Клучна акција 2 – Соработка за иновации и размена на добри практики: стратески партнерства во областа на образованието, обуката и младите

Во рамки на клучната акција 2, односно КА2 – Соработка за иновации и размена на добри практики: стратески партнерства, одобрени се вкупно 56 проекти во вкупен износ од **6.953.083 евра**. Просечната вредност на единечен грант во КА2 изнесува **124.162 евра**. На ниво на одделни акции (види Табела 7 подолу), најголем број проекти, вкупно **14**, се одобрени преку акцијата КА202 – Стратески партнерства во стручното образование и обука, која исто така го има и најголемиот вкупен износ на доделени средства од **1.818.234,75** евра.

Код	Име на акцијата	Вид на образование	Број на проекти за кои се склучени договори	Износ на средства за кои се склучени договори (€)
КА201	Стратески партнерства во училишното образование	Училишно образование	10	1.390.180,18
КА202	Стратески партнерства во стручното образование и обука	Стручно образование и обука	14	1.818.234,75
КА203	Стратески партнерства во високото образование	Високо образование	9	1.790.623,88
КА204	Стратески партнерства во образованието за возрасни	Образование за возрасни	13	1.586.021,00
КА205	Стратески партнерства во областа на младите	Млади	9	278.048,00
КА229	Стратески партнерства за размена меѓу училишта	Училишно образование	1	89.975,00

Табела 7: Одобрени проекти и доделени средства во рамки на КА2

Клучна акција 3 – Поддршка за реформа на јавните политики

Во рамки на клучната акција 3, односно КА3 – Поддршка за реформа на јавните политики, единствена децентрализирана акција е КА347 – Структурен дијалог: состаноци помеѓу младите и носителите на одлуки во областа на младите. Доделени се вкупно **10 проекти**, во вкупен износ од **58.404,00 евра**. Просечната вредност на единечен грант во рамки на КА3 изнесува **5.840 евра**.

Код	Име на акцијата	Вид на образование	Број на проекти за кои се склучени договори	Износ на средства за кои се склучени договори (€)
КА347	Структурен дијалог: состаноци помеѓу младите и носителите на одлуки во областа на младите	Млади	10	58.404,00

Табела 8: Одобрени проекти и доделени средства во рамки на КА3

3. Рамка на јавните политики во која се спроведуваат проектите од децентрализираните акции на Еразмус+

На европско ниво, рамката на јавните политиките во контекст на Еразмус+ е стандардизирана и се однесува на:

- 2.1. Целите на Стратегијата Европа 2020, вклучувајќи ги и целите за образование⁹;
- 2.2. Целите на Стратегиската рамка за европска соработка во образованието и обуката (ЕТ 2020), вклучувајќи ги и соодветните индикатори;
- 2.3. Одржлив развој на партнерските држави во областа на високото образование;
- 2.4. Општите цели на Обновената рамка за европска соработка во областа на младите;
- 2.5. Целта за развој на европската димензија во спортот, особено граструт спорт, во согласност со Работниот план на ЕУ за спорт;
- 2.6. Промоција на европските вредности во согласност со член 2 од Договорот за Европската Унија¹⁰.

Од прегледот на рамката на јавните политики на национално ниво, клучниот документ што го идентификувавме во ова истражување е Стратегијата за образование 2018-2025.¹¹ Истиот треба да постави и да обезбеди јасна врска меѓу јавните политики на национално и на европско ниво во контекст на спроведување на Еразмус+.

3.1. Отсуство на Еразмус+ во националната Стратегија за образование 2018-2025

Иако ако во делот Визија, цели и задачи, Стратегијата за образование 2018-2025 дава упатување на Стратегијата Европа 2020, таа сепак не покажува директ-

⁹ Намалување на раното напуштање на училиштето на помалку од 10% и зголемување на лица кои завршиле терцијарно (високо) образование до најмалку 40% до 2020 година

¹⁰ Унијата се заснова на вредностите на почитување на човековото достоинство, слобода, демократија, еднаквост, владеење на правото и почитување на човековите права, вклучувајќи ги и правата на припадниците на малцинствата. Овие вредности се заеднички за државите-членки, за секое поединечно општество во кое преовладуваат плурализмот, недискриминацијата, толеранцијата, правдата, солидарноста и еднаквоста меѓу жените и мажите.

¹¹ <http://mrk.mk/wp-content/uploads/2018/10/Strategija-za-obrazovanie-MAK-WEB.pdf>

на корелација со европскиот документ и со целите на ЕУ за образование. Така, на пример, учениците кои го напуштат образованието се споменуваат само еднаш во целата стратегија и тоа во точката 162: „Интегрирани се флексибилни облици на учење и форми за доживотно учење, со користење на ИКТ во постојниот систем“.

Другите цели на стратегиската рамка за европска соработка во образованието и обуката, високото образование и младите и спортот целосно изостануваат од националната стратегија. Не може да се утврди ниту корелација со промовирањето на европските вредности¹² во согласност со член 2 од Договорот за Европската Унија.

Во Стратегија за образование 2018–2025, особено е воочлив **недостигот на визија на МОН во однос на интернационализацијата на образованието, мобилноста и, посебно, во однос на целите на програмата Е+**.

Меѓу програмските држави на Еразмус+, примената на европската рамка на јавни политики на национално ниво, во најголема мера, се одразува во нивните национални стратегии за образование. Некои од програмските држави имаат и дополнителна национална стратегија за интернационализација на образованието и за мобилност. Тековната стратегија за образование не ја восприема ниту НАЕОПМ, како институција што има важна улога во образованието. Па така, НАЕОПМ се споменува само во точката 155 од стратегијата и е наведена таксативно во делот „останати закони коишто ги регулираат дејностите на различни структури на образовниот систем“.¹³

Националната Стратегија за образование 2018–2025 **воопшто не ја зема предвид програмата Е+ во однос на предучилишното образование, основното образование, гимназиското образование, средното образование и обука, образованието на возрасни, ниту пак во однос на младите.**

Стратегијата само периферно и парцијално ја третира програмата Еразмус+. Имено, таа се споменува единствено во приоритетот II: „Унапредување на содржината во високото образование“, под мерка 2.3: „Зажакнување на вмрежувањето со странски универзитети“, и за неа е дефиниран следниов индикатор: „80% од средствата на Еразмус+ определени за РСМ се користат за програми за размена на наставен кадар и студенти“. Овој факт укажува на темелно непознавање на програмските правила на Еразмус+ на европско ниво, и покрај долгогодишното функционирање на РСМ како програмска држава во Еразмус+. Стратегијата забележува дека балансот на мобилноста е сè уште негативен и како решение ја предлага активноста 2.3.2: „Започнување програми за размена на студенти и наставен кадар“ без да понуди реални насоки за постигнување на истото. За илустрација, подолу се дадени два специфични примери за несоодветниот третман на прашањата кои се директно и индиректно поврзани со програмата Е+:

Пример 1: Стратегијата предвидува одредени мерки за кариерно насочување и советување, но евидентно е дека оние што ја донеле немаат сознанија

¹²На пример, зборовите „плурализам“, „правда“ и „солидарност“ не се споменати ниту еднаш, додека зборовите „недискриминација“ и „толеранција“ ги има само еднаш во целиот документ од 192 страници. Зборот „еднаквост“ е наведен вкупно 4 пати.

¹³Ibid, стр.64

за европската мрежа Еврогајденс, која постои во РСМ. Еврогајденс¹⁴ е мрежа на европско ниво наменета за кариерно насочување и советување за образовен и кариерен развој. Целна група на мрежата се практичарите и креаторите на политиките во секторите образование и вработување во сите европски земји. Мрежата е дел од програмата Е+, а националниот центар за Еврогајденс¹⁵ во РСМ е лоциран во НАЕОПМ.

Пример 2: Сличен е и случајот со неформалното и информалното учење. Стратегијата предлага засилена поддршка во процесот на воспоставување и операционализирање на системот за валидација на резултатите од неформалното и информалното учење (ВНИУ), но не го зема предвид ниту Европас и неговата европска мрежа¹⁶, ниту стандардизирани документи што ги прават индивидуалните вештини и квалификации јасни и лесно разбирливи во цела Европа. Во РСМ постои Европас центар¹⁷ лоциран, исто така, во НАЕОПМ. Очигледно е дека и овој факт не е познат за креаторите на националната стратегија.

4. Практики при спроведување на проектите и опфат на корисниците

Паралелно со анализата на начинот на распределба и опфатот на проектите, ги истраживме и практиките за спроведување на проектите од базата на проектите одобрени преку децентрализираните акции на Е+ во РСМ.

Од анализата може да се заклучи дека постои одредена **диверзификација на целните групи, добар кориснички потенцијал за апсорпција на програмските фондови и релативно активна база на корисници, кои по неколкупати се јавуваат како носители на проекти.**

Во однос на опфатот, постои **простор за натамошна диверзификација со вклучување на нови корисници и натамошно подигање на квалитетот на проектите**, главно преку **подигање на капацитетите на корисниците**. Првенствено, постои **потенцијал за зголемено влијание на резултатите од проектите**, за создавање нови и подобри **можности за европеизација на општеството**, како и за **градење подобри врски со јавните политики**, преку одобрените Е+ проекти. Покрај оваа општа оценка, од проверката на начинот на користење на проектите од страна на корисниците се издвојуваат две специфични практики кои се присутни кај ограничен број проекти:

1. При спроведувањето на Е+ проекти, дел од корисниците, главно **јавните училишта, објавуваат тендерски постапки**. Од увидот во овие тендери, преку јавно достапните информации објавени од страна на БЈН¹⁸, може да се забележи дека покрај организирањето патувања и сместување на учесниците, управувањето со суштински делови од проектите им се препушта на надворешни економски оператори, во овој случај туристички агенции. Кај дел од склучените договори за јавна набавка, предмет на тендерот е изработка на интелектуални трудови, изработка на завршен извештај за реализацијата на проектот, како и пополнување

¹⁴<https://www.euroguidance.eu/>

¹⁵<https://www.na.org.mk/index.php/mk/novosti-detalna/items/eurogajdens-vo-republika-makedonija.html>

¹⁶<https://europass.cedefop.europa.eu/about/national-europass-centres>

¹⁷<http://europass.mk/>

¹⁸<http://bjn.gov.mk/>

податоци во електронската алатка за мобилност (Mobility Tool¹⁹). Тоа практично значи дека ако не целиот износ тогаш најголем дел од доделените средствата, наместо за јакнење на организациските капацитети и ресурси, во овој случај на јавните училишта, се акумулираат кај две туристички агенции, едната од Струга, а другата од Битола. Дополнителен ризик од ваквите практики за спроведување на проектите претставуваат и содржините на самите тендерски документации. Имено, во техничката тендерска документација како посебен услов за склучување договор се наведуваат барања за претходно искуство со спроведување проекти во конкретни акции од програмата. Во дел од тендерите, пак, како дополнителен услов се бара економските оператори да поседуваат меморандуми за соработка со две организации од странство, кои се наведени со име. Едната од нив е со седиште во Бугарија, а другата со седиште во Шпанија. При извршената дополнителна вкрстена проверка на базата на корисници, овие две странски организации се јавуваат и како директни корисници на средствата, но во сосема друга улога – како партнери во десетици други Е+ проекти, различни од оние за кои се спроведени наведените јавни набавки. Станува збор за проекти чиито носители се јавни училишта од РСМ. Тоа е случај во повеќе повиси, и тоа неколку години по ред.

2. Во ограничен број случаи, постои **концентрација на контакт-лицата**. Имено, исти лица се јавуваат во улога на контакт-лица кои работат во име и за сметка на повеќе правни лица. Најчесто, покрај матичната организација во која работи, исто контакт-лице дополнително се вклучува во проекти чиито корисници се јавни установи од РСМ, конкретно градинки и училишта. Четири контакт-лица истовремено се јавуваат во две различни организации секој. Едно исто контакт-лице се јавува дури во пет различни организации. Оваа состојба се појавува кај пет контакт-лица во вкупно 13 различни правни лица, кои пак се јавуваат како корисници на вкупно 21 Еразмус+ проекти од децентрализираните акции. Иако оваа практика не е спротивна на програмските правила, сепак укажува на недостиг на капацитет на јавните установи за самостојно работење во контекст на програмата Еразмус+.

5. Подобрување на ефикасноста на НАЕОПМ

Од анализата на документите за внатрешната организациска поставеност на НАЕОПМ од аспект на ефикасноста во спроведувањето на централизираните акции, може да се заклучи дека НАЕОПМ генерално има **добри организациски капацитети** во поглед на **бројот на вработените**, како и **релативно добра оперативност** на истите. Станува збор за следниве документи:

- Закон за основање на Национална агенција за европски образовни програми и мобилност КОНСОЛИДИРАН ТЕКСТ („Службен весник на РСМ“ бр. 113/2007, 24/2011, 24/2013, 41/2014 и 145/2015)

¹⁹https://webgate.ec.europa.eu/cas/login?loginRequestId=ECAS_LR-9536856-Vaqa5q0A2EP5Feoznidi-okMB6mBSFMp52owvogLoFv4zxUX4c0hWf7Lspkx2HqFON4X9cb7wnehHXVRIfNFzmem-rS0vSrmBGYCLzXP-6mvPDWi-zYvcVZpdGZGFbDrl3JkAmNr10wY766cb6U3yoxEAgpX

- Правилник за внатрешна организација на Националната агенција;
- Правилник за систематизација на работните места во Националната агенција;
- Правилник за измена на Правилникот за систематизација на работните места во Националната агенција;
- Органиграм на работните места во Националната агенција.

Во однос на временската рамка за спроведување на проектите од децентрализираните акции, може да се утврди дека НАЕОПМ има солиден капацитет за тековно спроведување на повиците, организирање на постапката за евалуација, склучување на договори, како и генерално добро административно и финансиско работење според програмските правилата поставени на европско ниво.

Сепак, **постојат можности за подобрување на капацитетите во програмскиот дел**, имајќи го предвид **несразмерно големиот удел на вработени лица на позиции од непрограмска природа, односно помошни и логистички позиции**. Постојната организациска поставеност има потенцијал да создава **тесни грла и групирање на поголем обем обврски** кај помал дел вработени со **програмски одговорности**. Постои ризик концентрацијата на оптоварувањето да предизвикува **намалена и поретка примена на системските контролни механизми**. Ризик постои и кај **релативно скромните капацитети за поригорозен мониторинг на корисниците** во различни фази од спроведувањето на проектите.

Програмското работење на НАЕОПМ во однос на Еразмус+ е значително поголемо од управувањето со проектите од децентрализираните акции кои се опфатени во оваа анализа, бидејќи покрај нив програмското работење вклучува и:

1. Администрирање на акциите кои се спроведуваат преку споделено управување со други национални агенции и тоа во рамки на КА219 и КА229, што создава дополнително оптоварување со администрирање на повеќе од 100 проекти (кои се спроведуваат во моментот), а постои и тренд на рапидно зголемување на овој вид проекти, што претставува зголемен ризик во однос на административната оптовареност на НАЕОПМ во следните години.
2. Акредитирањето што го спроведува НАЕОПМ во рамки на акциите КА108 - Акредитација на конзорциуми на високообразовни институции, КА109 - Повелба за мобилност во стручното образование и обука, и КА110 - Акредитација на младински организации.
3. Управување со европските мрежи Евридика (Eurydice), Европас (Europass), Еврогајденс (Euroguidance), еТвининг (eTwinning), ЕКВЕТ (ECVET), Евродеск (Eurodesk network), ЕПАЛЕ (EPALE), СЕК (School Education Gateway), а до 2018 година и Јутвики (Youth Wiki).
4. Промоција на програмата Еразмус+ на национално ниво, која опфаќа најширок можен спектар на корисници.

ДЕЛ 2: ЕРАЗМУС+ И ПРОЕКТНИТЕ КОРИСНИЦИ

6. Анализа на податоците од анкетниот прашалник

Овој дел ја анализата изработен е со користење на податоците од анкетниот прашалник, преку претставување на одговорите добиени за поединечните прашања, групирани во следниве пет категории:

1. профил на корисниците,
2. интерни капацитети,
3. искуство и предизвици,
4. влијание и политики, и НАЕОПМ и Е+.

Прашалниците беа испратени по електронска пошта до сите корисници, односно до назначените контакт-лица за секој од проектите во базата на податоци. Прашалниците беа отворени за одговарање во периодот од 8.11.2018 заклучно со 4.12.2018, преку алатката SurveyMonkey.

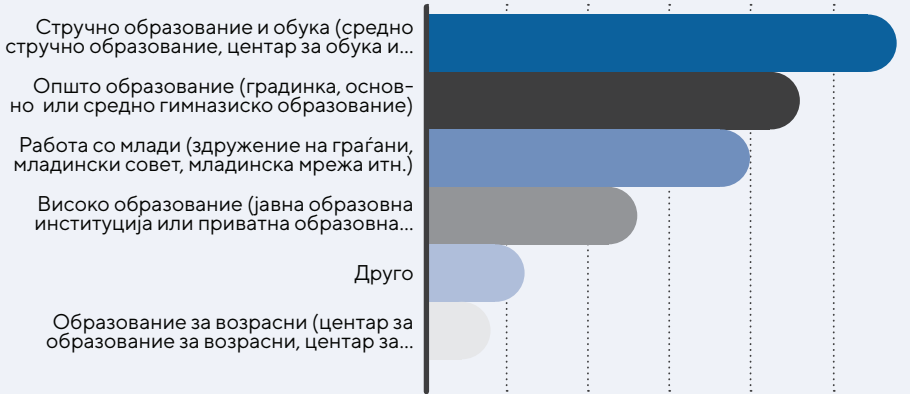
6.1. Кои се испитаниците кои учествувале во анкетата?

Најголем број од корисниците на програмата Е+ опфатени во ова истражување дејствуваат во областа на стручно и училишно образование, како и работа со млади, а најчесто тоа се државни училишта и младински здруженија. Тие располагаат со годишен буџет во опсег од 10.000 до 250.000 евра, и главно се финансираат од државниот буџет и од сопствени средства.

6.1.1. Стручното образование и обука најподготвени за Еразмус?

Како што е прикажано на Графикон 6, речиси една третина од испитаниците како претежна дејност го навеле стручното образование и обука. Станува збор за средни стручни училишта, центри за обука и слично. Околу една четвртина, или 24%, се активни во областа на училишно образование (градинки, основно или средно гимназиско образование). Дејност поврзана со работа со млади (здруженија на граѓани, младински совет, младинска мрежа итн.) имаат една петтина од испитаниците. Организациите од високото образование (јавна образовна институција или приватна образовна институција) претставуваат 14% од испитаниците. Очекувано и логично, најретко (4,7%) како корисник на Еразмус+ се јавува образованието за возрасни. Најретки од сите испитаници се коморите и деловните здруженија, единиците на локална самоуправа, како и приватниот сектор.

Дејност на корисниците

Графикон 6: Дејност на корисниците

6.1.2. Најмалку застапени се (по)малите корисници, најдоминанти се големите корисници

Меѓу испитаните организации, најголемата група ја сочинуваат оние што имаат 50 до 99 вработени (24,71%), по што следуваат оние со 10 до 49 вработени (17,65%), и организациите со 100 до 199 вработени (16,47%). Уделот на помалите организации (односно оние со 1 до 4 вработени и оние со 5 до 9 вработени) е 15,29%, односно 12,94%, додека најголемите организации (со 200 или повеќе вработени) претставуваат 8,24% од испитаните организации. Корисниците кои немаат вработени во редовен работен однос претставуваат 3,53% од испитаниците, додека 1,18% од организациите се потпираат исклучиво на волонтери и хонорарци. Податоците се претставени во Графикон 7.

Преглед на корисничките организации, според број на вработени

Графикон 7: Преглед на корисничките организации, според број на вработени

6.1.3. Корисниците со просечен годишен буџет од 100.000 до 500.000 евра се 1/3 од вкупните корисници

Следното прашање од анкетата што се однесува на профилот на корисници беше дефинирано како: „Колкав е просечниот годишен буџет на вашата организација во последните 3 години (во €)?“ Понудените искази и фреквенцијата на добиените одговори се прикажани во Табела 9.

ПРОСЕЧЕН БУЏЕТ	
Од 0 до 5.000	1.18%
Од 500.001 до 1.000.000	2.35%
Од 5.001 до 10.000	3.53%
Над 1.000.000	4.71%
Од 250.001 до 500.000	9.41%
Од 10.001 до 50.000	10.59%
Од 100.001 до 250.000	10.59%
50.001 до 100.000	12.94%
Не знам	44.71%

Табела 9: Просечен годишен буџет на корисничките организации

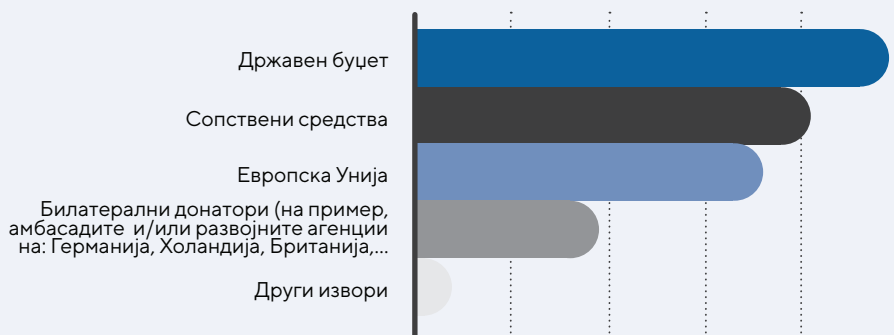
Најголем дел од испитаните контакт-лица (38 испитаници) не дале информации за просечниот годишен буџет со кој располага гала нивната организација во последните 3 години. Единаесет испитаници одговориле дека просечниот годишен буџет на нивната организација во последните 3 години се движел од 50.001 до 100.000€.

По девет испитаници навеле дека годишниот буџет изнесува од 10.001 до 50.000€, односно од 100.001 до 250.000€. Со просечен годишен буџет од 250.001 до 500.000€ во изминатите 3 години располагале 8 од испитаните организации, додека четворица испитаници одговориле дека тој изнесува над 1.000.000€. Тројца испитаници одговориле дека просечниот буџет на нивната организација изнесува од 5.001 до 10.000€, а еден испитаник одговорил дека во изминатите 3 години организацијата во просек располага со буџет до 5.000€.

6.1.4. Државниот буџет - прв извор за финансирање

Прашањето што се однесуваше на изворите на финансирање на корисникот гласеше: „Со кои од долунаведените извори се финансира вашата организација во последните 3 години?“ На испитаниците им беше дозволено на изберат повеќе од понудените одговори. Резултатите се прикажани на Графикон 8.

Извори на финансирање на корисниците

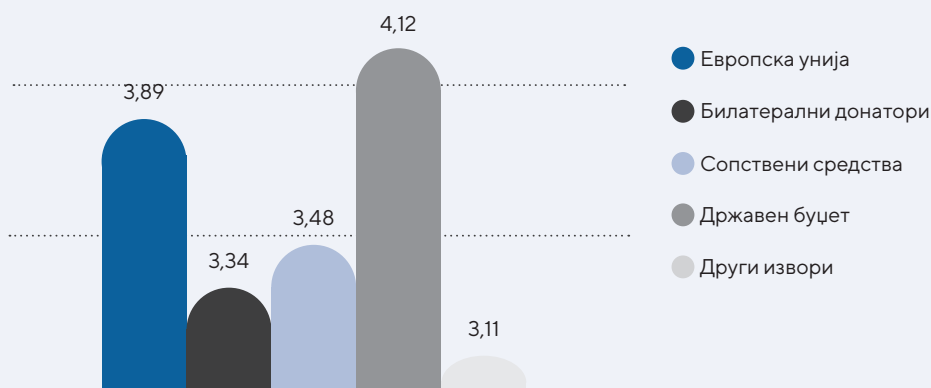
Графикон 8: Извори за финансирање на корисничките организации

Најголем процент (33%) од организациите навеле дека главен извор за финансирање е државниот буџет. Потоа следуваат сопствените средства (27% од одговорите), додека пак Европската Унија како извор за финансирање е застапена со 24% од одговорите. Билатералните донатори како извор за финансирање на организациите во последните 3 години се застапени со 13% од одговорите. Најмал процент од испитаниците (3%) одговориле дека нивните организации се финансираат од други извори, при што ги навеле агенциите на ООН (УНИЦЕФ, ООН) и меѓународните донации.

6.1.5. Најважни се државниот буџет и ЕУ-фондовите

Потоа, од испитаниците се бараше да ги рангираат можните извори за финансирање според нивната важност, на скала од 1 до 5. Последното прашање од делот што се однесува на профилот на корисниците гласеше: „*Ве молиме рангирајте ги можните извори за финансирање според нивната важност*“. Меѓу понудените одговори, организациите како најважен извор за финансирање го навеле државниот буџет (просечна оценка 4,12), по што следуваат Европската Унија (3,89), сопствените средства (3,48) и билатералните донатори (3,34). На последно место се ранжирани другите извори, со просечна оценка 3,11. Визуелен приказ на одговорите е даден во Графикон 9.

Рангирање на изворите за финансирање според нивната важност

Графикон 9: Рангирање на изворите за финансирање според нивната важност

6.2. Посветени капацитети на корисниците на Е+

Кога станува збор за интерните капацитети, најголем број испитаници одговориле дека нивните организации имаат мали тимови (2 до 5 лица) кои се задолжени за подготовка, спроведување и следење на проектите. За себе сметаат дека имаат искуство и познавања и дека се целосно оспособени и искусни во оваа тематика. Моносите за подобрување на тимот кој работи на Е+ проекти првенствено ги лоцираат во подобрување на знаењата за европските стратегии, политики и приоритети. Покрај тоа, развојот на проектни идеи и дизајн на проекти се оценети како важни аспекти каде што е можно подобрување. Испитаниците сметаат дека во најголем дел Националната агенција треба да се грижи за градење на капацитетите на кадарот од нивната организација за подготовка и спроведување на ЕУ проекти.

6.2.1. На Еразмус+ проекти работат тимови од 2 до 5 лица

Испитаниците беа прашани колку од нивните вработени се задолжени за подготовка, спроведување и следење на Еразмус+ проекти. Како што е прикажано во Табела 10 подолу, најголем процент од организациите (63,53%) одговориле дека имаат мали тимови (од 2 до 5 вработени) кои се задолжени за подготовка, спроведување и следење на Еразмус+ проекти. 14,12% од организациите имаат поголеми тимови (од 5 до 10 вработени), а 11,76% од организациите изјавиле дека располагаат со тимови поголеми од 10 вработени. 8,24% од корисниците одговориле дека имаат само еден вработен кој е задолжен за спроведување и следење на Е+ проекти. Еден испитаник (1,18%) изјавил дека неговата организација нема ниту еден вработен кој се занимава со оваа тематика и дека за таа цел тие ангажи-

раат исклучиво надворешни соработници. Понудените искази и фреквенцијата на добиените одговори се дадени во Табела 10.

Искази	Фреквенција
1	8,24%
2-5	63,53%
5-10	14,12%
Повеќе од 10	11,76%
Ниту еден, ангажираме надворешни соработници	1,18%
Друго, наведете	1,18%

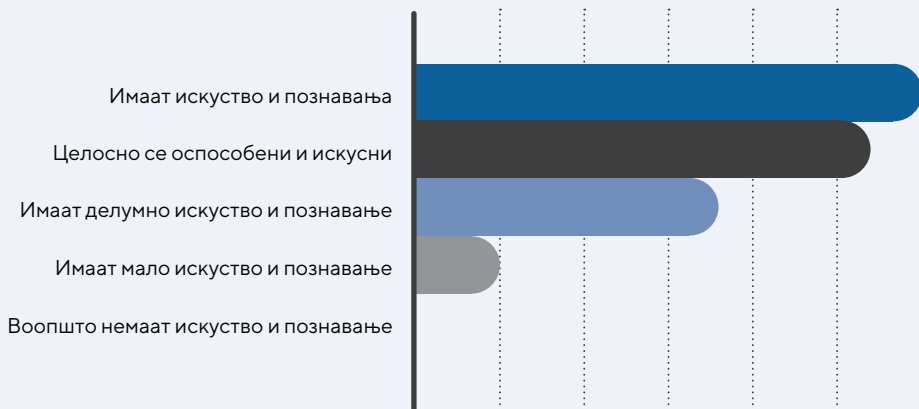
Табела 10: Број на вработени кои се вклучени во подготовка, спроведување и следење на Е+ проекти

6.2.2. На Еразмус+ проекти работат обучени и искусни тимови или стручен и искусен кадар

Следното прашање поврзано со интерните капацитети на корисничките организации гласеше: „Како би ја оцениле стручноста на вработените/тимот во вашата организација кои работат на оваа проблематика? На скала од 1 до 5, каде што 1 значи дека воопшто немаат искуство, а 5 дека се целосно оспособени, каква е вашата оценка?“ Одговорите на ова прашање се прикажани во Графикон 10 подолу.

Просечната оценка за стручноста изнесува 3,99. Најголем процент од корисниците (37,65%) одговориле дека тимот што работи на Е+ проекти има искуство и познавања, односно дале оценка 4, додека оценка 5 (став дека вработените се целосно оспособени и искусни) дале 31,76% од испитаниците. 21,18% од испитаниците навеле оценка 3 за сопствените капацитети, додека оценка 2 дале 5,88% од нив. Ниту еден од испитаниците не ги оценил капацитетите на тимот со 1.

Оценка на стручноста на тимот

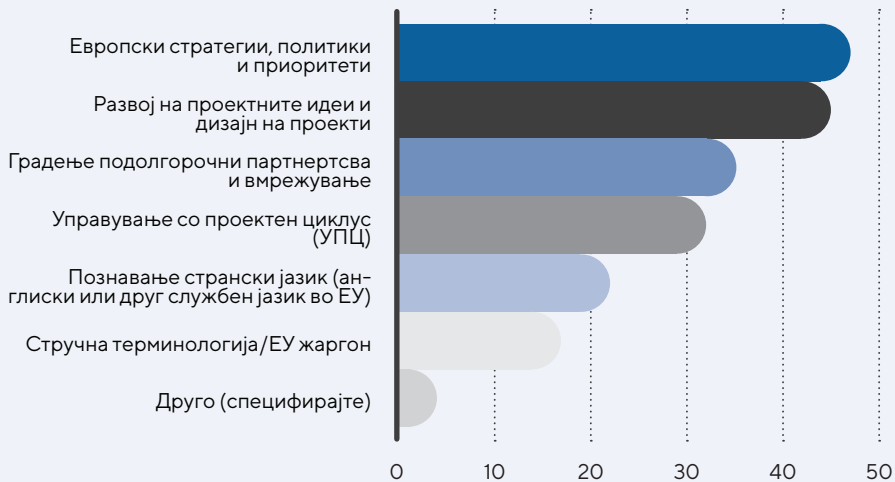
Графикон 10: Оценка за стручноста на тимот што работи на Е+ проекти

6.2.3. Проектниот дизајн и европските политики – клучни можности за подобрување

Третото прашање во однос на интерните капацитети гласеше: „Доколку сметате дека кај вработените во вашата организација има одредени слабости во однос на Еразмус+, каде ги лоцирате можностите за подобрување?“ Понудени беа повеќе искази, а испитаниците можеа да одберат повеќе одговори. Визуелен приказ на резултатите за ова прашање е даден во Графикон 11 подолу.

Како најголеми можности за подобрување на тимот што работи на Е+ проекти, испитаниците навеле познавање на европските стратегии, политики и приоритети (55,29%), развој на проектни идеи и дизајн на проекти (52,94%). Потоа следуваат градење (подолгорочни) партнерства и вмрежување (41,18%), како и управување со проектен циклус (37,65%) како полиња каде што има потреба од подобрување. Познавањето странски јазик (англиски или друг службен јазик во ЕУ) го навеле 25,88% од испитаниците. Стручната терминологија /ЕУ жаргон како можност за подобрување на тимот кој работи на Е+ проектите е застапено во 20% од одговорите на испитаните корисници.

Можности за подобрување на тимот

Графикон 11: Можности за подобрување на тимот што работи на Е+ проекти

6.2.4. Националната агенција и самите вработени треба да се грижат за градење на капацитети

Преку прашалникот сакавме да видиме каде корисниците ја лоцираат обврската за градење на капацитетите, па затоа им беше поставено следново прашање: „Според вас, кој треба да се погрижи за градење на капацитетите на кадарот во вашата организација за подготовка и спроведување на ЕУ проекти?“ При тоа, на испитаниците им беше дадена листа на можни одговори, дадена во Табела 11 подолу, и тие можеа да изберат еден или повеќе од понудените одговори. **Убедливо најголем процент (82,35%) од испитаните корисници сметаат дека НАЕО-ПМ треба да се грижи за градење на капацитетите на кадарот за подготовка и за спроведување на ЕУ проекти.** Потоа следуваат одговорите дека вработените кои (ќе) работат на ова поле (57,65%), нашата институција (49,41%) и Министерството за образование и наука (30,59%). 10,59% од организациите сметаат дека за градење на капацитетите на кадарот задолжен за Е+ проекти треба да се грижи Агенцијата за млади и спорт. Опцијата друго ја одбрале 5,88% од испитаниците, при што тие често ја навеле Делегацијата на ЕУ во РСМ.

Искази	Фреквенција
Вработените кои (ќе) работат на ова поле	57,65%
Нашата институција	49,41%
Националната агенција	82,35%
Министерството за образование и наука (МОН)	30,59%
Агенција за спорт и млади	10,59%
Друго (специфицирајте)	5,88%

Табела 11: Кој треба да се грижи за градење на капацитетите во вашата организација за работа на Е+ проекти

6.3. Искуство и предизвици

Во однос на искуството и предизвиците, најголем дел од испитаните корисници на Е+ претходно учествувале во програмата „Доживотно учење“, во периодот 2007–2013, и тоа преку потпрограмите „Коменски“, „Леонардо да Винчи“, „Грундвиг“ или „Еразмус“. Притоа, корисниците ги посочија административните и финансиските правила како главен предизвик при подготовка, аплицирање и спроведување на Еразмус+. Тие наведуваат дека лесно креираат проектни партнерства, во најголем дел преку неформалните мрежи за соработка, како и по препорака од надворешни соработници. Во најголем дел, освен како носител на проект, нивната организација учествува и како партнер во друг проект поднесен до национална агенција во друга европска држава. Како најголема пречка што влијае врз подготвувањето и успешноста на апликациите за Е+ проекти организациите ја наведуваат големата конкуренција за ограничени средства. Најголем дел од испитаните корисници сметаат дека обуките, семинарите и работилниците се главната активност преку која може да се надминат пречките за поголемо и поуспешно користење на средствата од програмата Е+.

6.3.1. Слаба диверзификација на ЕУ инструментите

Првото прашање од анкетата што се однесува на искуството и предизвиците гласеше: „Дали вашата организација користела средства од подолунаведените европски извори за финансирање?“ Понудите исказите и фреквенцијата на добиените одговори се прикажани во Табела 12 подолу. Притоа, испитаниците имаат можност да изберат повеќе опции. Меѓу финансиските инструменти на ЕУ, испитаниците најмногу ја користеле програмата *Доживотно учење (Коменски, Леонардо да Винчи, Грундвиг и Еразмус)* на која отпаѓаат 85,53% од одговорите. Тоа значи дека базата на корисници има континуитет во работа со програмата за образование што претходеше на Еразмус+ и се спроведуваше во периодот 2007–2013 година.

Искази	Фреквенција
Доживотно учење (Коменски, Леонардо да Винчи, Грундвиг и Еразмус)	83,53 %
Младите во акција	27,06 %
Инструмент за претпристапна помош (ИПА 1 и ИПА 2)	29,41 %
Европски инструмент за демократија и човекови права (ЕИДХР)	2,35 %
Програми на Заедницата и Програми на Унијата (ФП7, Прогрес, Култура, Европа за граѓаните, Х2020, ЕаСИ, Креативна Европа итн.)	18,82 %
Друго (наведете)	3,53 %

Табела 12: Искуство со користење други средства од европските извори за финансирање

Потоа следуваат *Инструментот за претпристапна помош (ИПА 1 и ИПА 2)* со 29,41%, *Младите во акција* со 27,06% и *Програмите на Заедницата / Програ-*

мите на Унијата (ФП7, Прогрес, Култура, Европа за граѓаните, Х2020, ЕаСИ, Креативна Европа) со 18,82%. Само 2,35% од испитаниците го навеле *Европскиот инструмент за демократија и човекови права (ЕИДХР)* како европски извор за финансирање што тие го користеле. Најмал процент од одговорите на корисниците отпаѓа на *други извори* (3,53%), при што како извор за финансирање се наведува високообразовната програма *ТЕМПУС*.

6.3.2. Административните и финансиските правила како најголем предизвик

Следното прашање поврзано со искуството и предизвиците на корисниците гласеше: *„Постојат одредени предизвици во подготовката, аплицирањето и спроведувањето на Еразмус+. Подолу се дадени некои од нив. Ве молиме наведете со кои предизвици сте се соочиле во вашата практика“*. Понудените исказите и фреквенцијата на добиените одговори се прикажани во Графикон 12 подолу. При одговарање на ова прашање испитаниците можеа да изберат повеќе опции.

Графикон 12: Предизвици при подготовка, аплицирање и спроведување на Еразмус+ проекти

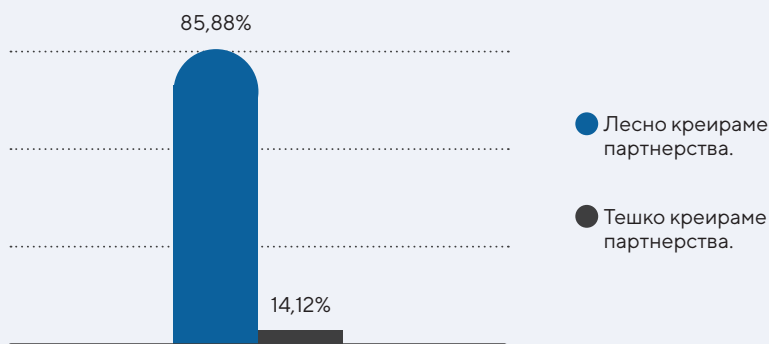
Испитаните корисници ги истакнуваат *административните и финансиските правила* (63,53%) како најголем предизвик при подготовката, аплицирањето и спроведувањето на Еразмус+. Потоа следуваат *барањето партнери* (38,82%), *времето неопходно за сите активности кои претходат на апликацијата* (35,29%) и *процесот на апликација во целина* (32,94%). По 25,88% од нив ги посочиле процедурите за спроведување на проектот, односно обезбедувањето дополнителна документација. 22,35% од испитаниците како проблем го навеле *предвидениот буџет кој не ги покрива реалните потреби*, додека 21,18% од нив изјавиле дека предизвик им претставува *подготовката на буџетот*. Дел од испитаниците (10,59%) изјавиле дека не се соочиле со ниту еден од наведените предизвици.

6.3.3. Корисниците немаат проблеми со наоѓање партнери за заеднички проекти

Следната група прашања се однесуваше на капацитетот за градење партнерства. Како одговор на првото прашање, испитаниците можеа да изберат меѓу следниве два искази: „Лесно креираме партнерства“ и „Тешко креираме партнерства“. Првиот исказ го одбраве 85,88% од нив, додека вториот само 14,12%.

Дали е тешко да се креира партнерство?

Графикон 13: Дали е тешко да се креира партнерство?

6.3.4. Широка лепеза можности за наоѓање партнери

На следното прашање кое гласеше: „Дали при градењето партнерства сте користеле некој/и од долунаведените канали?“ испитаниците можеа да одберат повеќе од понудените опции. Резултатите за ова прашање се прикажани во Графикон 14 подолу.

Канали за градење партнерства

Графикон 14: Канали за градење партнерства

Како најчесто користен канал при градењето партнерства, корисниците ги навеле *неформалните мрежи за соработка* (61,18%). По нив, според фреквенцијата на дадените одговори, следуваат *препораки од надворешни соработници* (57,65%), *пребарување по интернет* (54,12%) и *Европските мрежи за соработка* (50,59%). Националната агенција за европски образовни програми и мобилност како можност за градење партнерства е застапена во 34,12% од одговорите, додека другите канали беа наведени во 12,94%. Како други канали, испитаниците ги навеле контакт-семинарите преку НАЕОПМ и други меѓународни настани, лични познанства преку други европски проекти и соработки, како и препорака од тековни или претходни партнери и веќе постоечки контакти со училишта од други земји. Наведени се и социјалните мрежи, како и мрежата *Europe Enterprise Network* (EEN). Помалку од четири проценти од испитаниците (3,53%) одговориле дека користат ниту еден од наведените канали за градење партнерства.

6.3.5. Учество во Еразмус: најчесто како партнер, помалку како носител на проект

Следно прашање поврзано со искуството и предизвиците на испитаниците гласеше: „Покрај тоа што сте биле носител на проект во Националната агенција, во какво друго својство вашата организација учествувала во Еразмус+ проекти досега?“ Понудите искази за ова прашање се дадени во Табела 13 подолу. При одговарање на ова прашање испитаниците можеа да изберат повеќе опции.

Искази

Како партнер на друг проект, поднесен во Националната агенција во Скопје

Како партнер во друг проект поднесен во национална агенција во друга европска држава

Како носител на проект поднесен за централизиран мерки во Брисел
Како партнер во проект поднесен за централизиран мерки во Брисел
Како носител и како партнер на проект поднесен за централизиран мерки во Брисел
Учество во транснационални активности за соработка
Не сме учествувале во Е+ во ниту едно друго својство

Табела 13: Различни видови учество во Еразмус+ проекти

Дури 75,29% од испитаниците навеле дека освен како носител на проект нивните организации учествувале и во својство на партнер во друг проект поднесен до национална агенција во друга европска држава. 34,12% од нив одговориле дека учествувале во транснационални активности за соработка, додека пак ист процент (21,18%), освен како носител на проект, учествувале и во својство на партнер во друг проект поднесен до Националната агенција во Скопје, односно како партнер во проект поднесен за централизиран мерки во Брисел. 12,94% од испитаниците корисници навеле дека не учествувале во Е+ во ниту едно друго својство освен како носител на проект, а 8,24% од нив изјавиле дека нивната организација учествувала во својство на носител и партнер во проект поднесен за централизиран мерки во Брисел.

6.3.6. Голема конкуренција за ограничени средства – најголема препрека за поголема успешност

Следното прашање во овој дел од прашалникот гласеше: „Според вас, кои се најголемите пречки кои влијаат врз подготвувањето и успешноста на апликациите за Е+ проекти?“

Искази
Сложени и долготрајни процедури за апликација на проекти
Јазична/и бариера/и
Несоодветни критериуми за оценување на проектните апликации
Недоволно транспарентен процес на оценување на проектните апликации
Недостаток на соодветни проектни партнери (за заедничко аплицирање и спроведување проекти)
Проблеми со сопственоста врз проектите
Голема конкуренција за ограничени средства
Сложени процедури на мониторинг, известување и евалуација на проектите
Друго (додадете или коментирајте)

Табела 14: Најголеми пречки кои влијаат врз подготвувањето и успешноста на апликациите за Еразмус+

При одговарање на ова прашање, испитаниците можеа да изберат повеќе опции од оние прикажани во Табела 14 погоре, додека прегледот на нивните одговори е даден во Графикон 15.

Пречки за пополнување успешни апликации

Графикон 15: *Најголеми пречки кои влијаат врз подготвувањето и успешноста на апликациите за Еразмус+*

Како што е прикажано во Графикон 15, најголем дел од испитаниците ја навеле големата конкуренција за ограничени средства (51,76%) како најголема пречка што влијае врз подготвувањето и успешноста на апликациите за Е+ проекти. Со повеќе од триесет проценти се застапени одговорите што се однесуваат на сложените и долготрајните процедури за апликација на проекти (38,82%) и недоволно транспарентниот процес за оценување на проектните апликации (36,47%). За 20% од испитаниците главната пречка се несоодветните критериуми за оценување на проектните апликации, додека 17,65% од нив ги навеле сложените процедури за мониторинг, известување и евалуација на проектите. Недостигот на соодветни проектни партнери (за заедничко аплицирање и спроведување проекти) е наведен како пречка во 12,94% од одговорите на испитаниците. Исказите што се однесуваат на јазична/и бариера/и и друго се застапени со ист процент во одговорите (9,41%), кој воедно е и најмал процент. Како други пречки испитаниците ги навеле:

- оценувачите во процесот на евалуација на пристигнатите апликации;
- националното законодавство и големите административни процедури;
- непостоењето врска меѓу националните политики, националното законодавство и европските програми;
- процедурите за администрирање на проектите; и
- бавниот процес за отворање донаторски сметки.

6.3.7. Поголема едукација, поедноставни правила и процедури и активна поддршка за поголема успешност

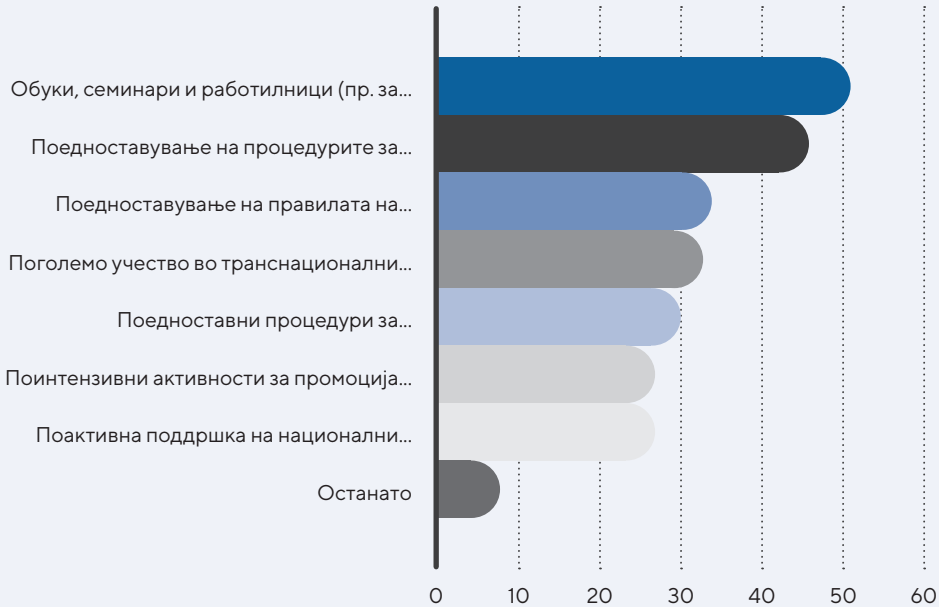
Од испитаниците се бараше и да го објаснат своето гледиште околу можните начини за надминување на пречките. За таа цел, прашалникот го вклучи следното прашање: „Со кои од наведените активности можат да се надминат пречките за поголемо и поуспешно користење на средства од Е+?“. Листата на понудени можни одговори е прикажана во Табела 15, додека нивните одговори се прикажани во Графикон 16.

Искази
Обуки, семинари и работилници (на пр. за градење комуникациски, јазични, интеркултурни и други вештини)
Поедноставување на правилата на Еразмус+
Поактивна поддршка на националните тела/институции (помош за наоѓање проектни можности, и наоѓање партнери за подготовка на апликациите)
Поинтензивни активности за промоција на Еразмус+ (повеќе публикации, инфо-денови)
Поедноставување на процедурите за администрирање и финансиско управување со проектите
Поедноставување на процедурите за апликација, известување и ревизија на проектите
Поголемо учество во транснационалните активности за соработка
Друго (специфицирајте)

Табела 15: Начини за надминување на пречките за поголемо и поуспешно користење на средствата од Еразмус+

Најголем дел од испитаниците ги посочиле обуките, семинарите и работилниците (60,00%) и поедноставувањето на процедурите за администрирање и финансиско управување со проектите (54,12%) како активности за надминување на пречките за поголемо и поуспешно користење на средствата од Е+. Потоа следува поедноставувањето на правилата на Еразмус+ (40,00%). 31,76% од испитаниците сметаат дека пречките ќе се надминат преку поактивната поддршка на националните тела/институции (помош во наоѓање проектни можности и наоѓање партнери за подготовка на апликации). Подеднакво застапени во нивните одговори (31,76%) се поинтензивни активности за промоција на Еразмус+ (повеќе публикации, инфо-денови).

Како да се подобри користењето на Е+

Графикон 16: Начини за надминување на пречките за поголемо и поуспешно користење на средствата од Еразмус+

Со удел поголем од 30% во нивните одговорите, испитаниците сметаат дека активностите кои би довеле до намалување на пречките се поголемо учество во транснационалните активности за соработка (38,82%) и поедноставување на процедурите за апликација, известување и ревизија на проектите (35,29%). 9,41 % од испитаниците предложија и други активности кои не спаѓаат во ниту една од наведените категории:

- потранспарентни и стручни експерти за евалуација на проектните апликации;
- корекција на националното законодавство во РСМ, пред сè правилникот за плаќање персонален данок на доход, според кој сместувањето и храната, како и рефундацијата на патните трошоци (реален износ), се оданочуваат со стапка од 10%;
- поедноставување на начинот за добивање визи за РСМ, бидејќи сегашниот систем е бавен, неефикасен и честопати нелогичен (да се воведат можности за аплицирање за виза за волонтерите и студентите откако ќе стигнат во Скопје);
- поедноставување на процесот за аплицирање за виза за волонтерите на ЕВС (просечниот период за добивање виза е повеќе од 2 месеци). Поголема координација помеѓу ДКП-ата и МВР, МНР. Најдобро би било доколку се овозможи ЕВС да се реализира само со дозволата за волонтирање од МТСП;

- поголема ангажираност на лицата вработени во НАЕОПМ во поглед на достапност, навремена информација, давање насоки и, воопшто, поголема комуникација;
- крајните рокови за аплицирање се премногу блиски и се во распон февруари-март, што оневозможува квалитетно аплицирање за повеќе клучни акции. Доколку ги пропуштите или сте одбиени, треба да ја чекате наредната година за повторно аплицирање;
- поголем буџет за одобрените проекти.

6.4. Влијание и политики

Кога се работи за влијанието на учеството во Е+ врз политиките, најголем дел од испитаните корисници на Е+ дале оценка 4 (на скала од 1 до 5) во однос на тоа дали се запознаени со клучните европски политики и документи од областа на нивното дејствување. Како најзначајни придобивки од учеството во Еразмус+ тие ги навеле работата со и учењето од партнерите/сродните организации од други држави и развивање нови партнерства низ повеќе сектори и нивоа и воедно сметаат дека преку учеството во Е+ проекти учесниците од нивната организација ги подобриле своите професионални и практични вештини и ги зголемиле своите јазични, социјални и културни компетенции. Најголем дел од корисниците и учесниците во Е+ проекти сметаат дека ова искуство е позитивно за нивната организација, особено на долг рок, и дека тоа резултира во воведување нови методи и добри практики во нивните организации.

6.4.1. Релативно добро познавање на европските политики релевантни за одделните сектори

Првото прашање од анкетата што се однесува на влијание и политики беше следново: „Дали сте запознаени со клучните европски политики и документи од областа на вашето дејствување? На скала од 1 до 5, каде што 1 значи дека воопшто не сте запознаени, а 5 значи дека сте целосно запознаени, оценете го вашето познавање“.

1	2	3	4	5	
Воопшто не сум запознаен/а				Целосно сум запознаен/а	Не би сакал/а да оценам
1,18%	7,06%	29,41%	40,00%	18,82%	3,53%

Табела 16: Оценка за познавањето на клучните европски политики и документи

Исказите и фреквенцијата на добиените одговори се дадени во Табела 16. Според одговорите на испитаниците, просечната оценка за нивното познавање на клучните европски политики и документи е 3,79 и претставува прилично висока самооценка. Најголем број (40%) од испитаните корисници дале оценка 4, додека 29,41% од нив дале оценка 3. 18,82% од испитаниците навеле дека се целосно запознаени со клучните европски политики и документи (оценка 5).

6.4.2. Силни и бројни придобивки од учеството во Еразмус+

Второто прашање од анкетата посветено на влијанието и политиките гласеше: „Според вас, кои се главните придобивки од учеството во Еразмус+ проект. Рангирајте ги изјавите на скала од 1 до 5, каде што 1 е најмалку значајна, а 5 е најзначајна“. Притоа, на испитаниците им беше дадена листа со придобивки и од нив се бараше да ја оценат секоја од нив. Понудените искази и фреквенцијата на добиените одговори се дадени во Табела 17 подолу. Просечните оценки на испитаниците се дадени во Графикон 17.

	1 Најмалку значајно	2 Малку значајно	3 Значајно	4 Многу значајно	5 Најзначајно	Не би можел/а да оценам
Финансиски придобивки	11,11%	17,28%	43,21%	18,52%	7,41%	2,47%
Градење организациски капацитети	1,20%	0,00%	19,28%	53,01%	26,51%	0,00%
Поддршка на иновативни иницијативи кои не би постоеле без поддршка од ЕУ	1,19%	0,00%	10,71%	47,62%	38,10%	2,38%
Развој на нови партнерства низ повеќе сектори и нивоа	1,19%	0,00%	3,57%	44,05%	50,00%	1,19%
Работа со и учење од партнери/сродни организации од други држави	1,18%	0,00%	5,88%	35,29%	57,65%	0,00%
Европеизација и/или чувство на припадност кон Европа	1,19%	3,57%	19,05%	30,95%	44,05%	1,19%
Друго (специфицирајте)						

Табела 17: Оценка за главните придобивки од учеството во Еразмус+ проекти

Како најзначајни придобивки од учеството во Е+ проекти, најголем дел од испитаниците ги навеле работа со и учење од партнери/сродни организации од други држави (57,65%) и развивање нови партнерства низ повеќе сектори и нивоа (50,00%). 53,01% од испитаниците како придобивка го препознаваат **градењето организациски капацитети**, додека 43,21% од нив за најзначајни ги сметаат финансиските придобивки.

Главни придобивки од учество во Е+ проекти

Графикон 17: Главни придобивки од учеството во Еразмус+ проекти

6.4.3. Значајни придобивки за личниот и професионалниот развој

За да ги видиме нивните гледишта во однос на поврзаноста на учеството во Е+ со личниот и професионалниот развој на учесниците од организацијата, на испитаниците им го поставивме следново прашање: „Според вас, на кој начин учесниците од вашата организација остварија придобивки за личниот и професионалниот развој, преку учеството во Еразмус+ проект/и?“ Притоа, на испитаниците им дадовме листа на можни одговори и можност да одберат повеќе од нив. Резултатите за ова прашање се прикажани во Табела 18.

Искази	Фреквенција
Учесниците не остварија никакви особени придобивки од учеството во Е+	0,00%
Социјални, јазични или културни компетенции	87,06%
Професионални и практични вештини	90,59%
Организациски, менаџерски и лидерски вештини	83,53%
Дигитални вештини	48,24%
Вештини за аналитичко, критичко и креативно размислување	68,24%
Не знам, не можам да проценам	0,00%
Друго (специфицирајте)	2,35%

Табела 18: Придобивки за личниот и професионалниот развој од учеството во Еразмус+ проекти

Кога станува збор за личниот и професионалниот развој преку учеството во Е+ проекти, најголем процент од испитаните корисници ги посочиле подобрените професионални и практични вештини (90,59%), социјалните, јазичните или културните компетенции (87,06%) и организациските, менаџерските и лидерските вештини (83,53%). Голем дел од испитаниците (68,24%) одговориле дека преку учество во Е+ проекти тие ги подобриле своите вештини за аналитичко, критичко и креативно размислување, а дури 48,24% од нив сметаат дека ги подобриле своите дигитални вештини. Само 2,35% од испитаниците како други придобивки навеле:

- здобивање искуства преку транснационална тимска соработка;
- нови идеи во работењето во организациите; и
- стекнување нови професионални контакти.

6.4.4. Интензивно влијание од учеството во Еразмус+ проекти

На крај сакавме да дознаеме како испитаниците го оценуваат влијанието на учеството на организацијата во Еразмус+ преку следново прашање: „Според вас, какво влијание предизвикало учеството на вашата организација во Еразмус+ проекти?“ Понудените искази и фреквенцијата на добиените одговори се дадени во Табела 19. При одговарање на ова прашање испитаниците можеа да изберат повеќе опции.

Искази	Фреквенција
Учеството во Е+ не предизвика никакво особено влијание врз мојата организација	0,00%
Подобрено знаење во нашата професионална област	77,65%
Зголемена информираност за добрите практики во другите држави.	83,53%
Подобрени вештини за практична примена на знаењето	76,47%
Зајакната соработка со организации од други држави	85,88%
Воспоставена соработка со фактори на пазарот на трудот на национално ниво	27,06%
Воспоставена соработка со фактори од граѓанското општество на национално ниво	34,12%
Зголемено знаење за европските механизми за финансирање проекти од нашата област	64,71%
Не знам, не можам да проценам	0,00%
Друго (специфицирајте)	1,18%

Табела 19: Влијание од учеството во Еразмус+ проекти

Како главно влијание од учеството во Е+ проекти, најголем дел од испитаниците ја наведуваат зајакнатата соработка со организации од други држави (85,88%). Значително голем дел од испитаниците (83,53%) исто така навеле дека учеството

во Е+ проекти довело до зголемена информираност за добрите практики во други држави. Над 70% од одговорите на корисниците посочуваат дека учеството во Е+ проекти го подобрило знаењето во нивната професионална област (77,65%), односно довело до подобри вештини за практична примена на знаењето (76,47%). Дури 64,71% од испитаните корисници сметаат дека главното влијание од Е+ проектите е зголеменото знаење за европските механизми за финансирање, додека пак 34,12% од нив сметаат дека главната придобивка е воспоставена соработка со фактори од граѓанското општество на национално ниво.

6.4.5. Потенцијал за долгорочни позитивни промени во организацискиот развој на корисниците

Последното прашање од анкетата што се однесува на влијанието и политиките беше: „Според вас, на долг рок, дали учеството во Еразмус+ има потенцијал да предизвика позитивни промени во вашата организација?“. Притоа, на испитаниците им беше понудена низа искази и тие можеа да се произнесат за секој од нив. Понудените искази и фреквенцијата на добиените одговори се дадени во Табела 20.

Искази	Фреквенција
Не, учеството во Еразмус+ нема потенцијал да предизвика позитивни промени во нашата организација	0,00%
Да, ќе доведе до примена на нови методи и добри практики во нашата организација	91,76%
Да, ќе доведе до иновирање/модернизирање на наставните планови и програми	74,12%
Да, ќе доведе до промени во управувањето со нашата организација	49,41%
Да, ќе доведе до европеизација на нашата организација	71,76%
Друго (специфицирајте)	2,35%

Табела 20: Потенцијал за долгорочни позитивни промени кај корисничките организациите

Дури 91,76% од испитаните корисници навеле дека учеството во Е+ има потенцијал да доведе до примена на нови методи и добри практики во нивната организација. Голем процент од корисниците (74,12%) потенцијалот од учеството во ваквите проекти го гледаат во можноста за иновирање/модернизирање на наставните планови и програми. Исто така, голем процент од испитаните корисници на Е+ проекти (71,76%) сметаат дека учеството во Еразмус+ ќе доведе до европеизацијата на нивната организација, а дури 49,41% од нив сметаат дека тоа ќе доведе до промени во менаџментот. Значајно е да се напомене дека ниту еден од испитаните корисници не смета дека учеството во Еразмус+ нема потенцијал да предизвика позитивни промени во нивната организација.

6.5. НАЕОПМ и Е+

Последната група прашања од прашалникот се однесува на оценка на работата на НАЕОПМ во делот на аплицирање и спроведување на Еразмус+ проекти. Најголем дел од испитаните корисници сметаат дека вработените во НАЕОПМ се трудат и се посветени на работа со корисниците и дека агенцијата е достапна за нив, со навремено одговарање на поставените прашања, барања, телефонски повици, електронски пораки и обезбедување информации за потребните документи, со што ги разјаснуваат правилата за учество во согласност со програмата. Исто така, испитаниците даваат висока оценка за искуството што го стекнале преку учеството на нивната организација во Еразмус+ проекти и повторно би аплицирале за нов проект.

6.5.1. Висока оценка за поддршката од Националната агенција при поднесување проектни идеи и спроведување проекти

Првото прашање во делот за НАЕОПМ и Е+ гласеше: „Ве молиме, дадете оценка за улогата на Националната агенција за европски образовни програми и мобилност при аплицирање и спроведување на вашиот Еразмус+ проект“. На испитаниците им беше дадена низа искази за работењето на НАЕОПМ и од нив се бараше да наведат колку се согласуваат со секој од нив на скала од 1 до 5, каде што 1 значи целосно несогласување, а 5 целосно согласување.

	Воопшто не се согласувам	Малку се согласувам	Донекаде се согласувам	Многу се согласувам	Сосема се согласувам
Објаснува/ги разјаснува правилата за учество согласно програмата	0,00%	8,33%	27,38%	30,95%	33,33%
Објаснува/ја разјаснува и води низ постапката за аплицирање	3,57%	17,86%	25,00%	21,43%	32,14%
Обезбедува информации за потребните документи	0,00%	9,52%	22,62%	33,33%	34,52%
Достапна е за корисниците	2,38%	10,71%	20,24%	28,57%	38,10%
Навремено одговара на поставените прашања, барања, телефонски повици, електронски пораки итн.	1,19%	11,90%	23,81%	27,38%	35,71%
Вработените во Националната агенција се трудат и се посветени на работата со корисниците	2,38%	9,52%	20,24%	26,19%	41,67%

Табела 21: Оценка за улогата на Националната агенција при аплицирање и спроведување на Еразмус+ проекти

Графикон 18: Предлози и препораки на корисниците за подобрување на искористеноста на Еразмус+.

7.1. Системски бариери кои влијаат врз спроведувањето на Еразмус+ проектите

- Одредени министерства, имено Министерството за образование и наука, Министерството за надворешни работи и Министерството за внатрешни работи, треба да бидат пофлексибилни во однос на процедурата за примање влезна мобилност во државата.
- Влезната мобилност е клучен дел од нашите проекти. Потранспарентна и пофлексибилна процедура многу би придонела за воспоставување партнерства, мрежи и дополнителни Е+ проекти.

- Да се забрза и да се поедностави постапката за отворање донаторска сметка.
- Посебно е значајно НАЕОПМ активно да се вклучи во адаптирање на домашните закони и правилници за РСМ да стане посакувано место за долгорочна мобилност на млади и студенти. Сегашната рамка наликува на некои стари времиња, кога сите странци беа третирани како шпиони и остава многу грда слика.
- Потребно е олеснување на визниот режим за волонтерите преку ЕВС. Долгата постапка и долгиот период за добивање виза за волонтер преку ЕВС ги демотивираат селектираните волонтери, поттикнувајќи ги да се откажат од волонтерската активност. Во подготвителниот период на активност преку ЕВС, кога се собира целата документација и се чека визата (процес кој, во просек, трае подолго од 2 месеца), волонтерите често се откажуваат, а трошоците што организацијата ги направила во рамки на визниот процес не се оправдани. За организацијата, дополнителна загуба е и потрошеното време и енергија за целата процедура за добивање виза, комуникација со волонтерот, организацијата-испраќач и сл. Не само волонтерите, туку и организациите-испраќачи се демотивираат одново да почнат селекција на нови волонтери и да организираат подготвителни активности со нив.
- Дозволата за волонтирање што ја издава Министерството за труд и социјална политика треба да биде земена како соодветна замена за визата за волонтирање. Можеби процедурите за издавање дозвола за волонтирање треба да вклучат и дел од документацијата потребна за издавање виза, со цел МВР и МНР да можат да ги направат основните проверки за лицето кое доаѓа во државата. На тој начин, дозволата би била еквивалент на визата.
- Еден од приоритетите на државата треба да биде усогласувањето на нашето законодавство со потребите што произлегуваат од европските програми.
- Да се воедначи начинот на водење на книговодството со европските практики.

7.2. Предлози поврзани со програмските правила

- Треба да се направи споредба, приспособување и стандардизација на правилата за документацијата на европско ниво. Од наше искуство, документацијата што е задолжителна во МК, воопшто не се бара во другите европски земји.
- Исплатата на финансиските средства во делови 40/40/20 или 80/20 е погрешна политика. Партнерот не може да ги обезбеди нашите барања доколку потребните финансиски средства не се исплатат навреме.
- Постои голема разлика во дневните надоместоци за интелектуални трудови помеѓу државите-учеснички во програмата. Дневните надоместоци од западните земји го „поскапуваат“ проектот, а буџетите на национално ниво се сепак ограничени.
- Висината на надоместоците, во голема мера, се разликува од земја до земја и создава раздор меѓу партнерите.
- Забелешка во однос на ЕВС е и тоа што волонтерите имаат само права, но немаат јасно дефинирани одговорности, додека организацијата до-

маќин/координатор е таа која ја носи целата одговорност. На пример, доколку волонтерот не ги извршува активностите предвидени со проектот или одлучи да ја прекине волонтерската активност, тој не носи никаква одговорност за тоа (затоа што тоа е дефинирано како негово право), додека последиците за организацијата се значајни. Организацијата не ги постигнува дефинираните резултати и цели и постои можност за финансиски импликации, на пример кротење на средствата за реално направените трошоци (кирија, режиски трошоци и сл.) и, на крајот на денот, е негативно оценета при доставувањето на извештајот.

- Потребно е да се дефинира дополнителен правилник кој јасно ќе ги регулира правата и обврските и на волонтерите и на организациите, со што ќе се обезбеди фер и праведен пристап за заштита на обете страни и што ќе влијае врз процесот на евалуација на идните проектни предлози.
- Времетраењето на мобилноста би можело да се зголеми, како и висината на патните трошоци по учесник, бидејќи не секогаш можат да се најдат евтини билети за патување. Исто така, доколку се зголеми буџетот би можеле да се одобрат многу добри КА2 проекти, кои би биле од суштинско значење за целокупната организација.
- Доколку се ограничи буџетот (на пример, да не надминува 60.000 евра по апликација), тоа ќе овозможи повеќе правни лица да бидат вклучени во проектите од Еразмус+. На тој начин, ќе има поголема мотивација за аплицирање од страна на училиштата или другите заинтересирани страни.
- Патните трошоци не секогаш ги покриваат реалните трошоци.

7.3. Административни и финансиски прашања

- Преголема документација во хартиена форма во прилог на финалниот извештај, кога истите информации се веќе внесени во Mobility Tool+.
- Многу долги и сложени административни процедури.
- Начинот, постапката и бодувањето да бидат транспарентни и секој апликант да има увид во бодувањето.
- Резултатите од селекцијата на проектите треба да се објавуваат во најкраток можен рок за да не се случи проектот да почнува на 1.9.2018, а резултатите дека проектот е одобрен да бидат испратени од НАЕОПМ на 31.8.2018.
- Долго чекање на резултатите од селекцијата на одобрените проекти, долги процедури за потпишување на договорот и отворање донаторска сметка, исплата на дел од грантот неколку месеци по почетокот на проектот.
- Јавните набавки и користењето на грантот се многу спори и неорганизирани.

7.4. Корисничка поддршка

- Ангажирање на промотори за Еразмус+ во секоја институција, кои ќе ги објаснуваат сите нејаснотии.
- Видео презентација/објаснување за начинот на аплицирање/пополнување на содржината на различните видови апликации (поле по поле).
- Креирање квалитетни апликации. Помош за организација на патувањето и престојот во случај на мобилност.

ЗАКЛУЧОЦИ

Заклучоци од анализата на базата на проекти, анализата на функционирањето на НАЕОПМ и анализата на јавните политики

Анализата на **базата на проекти** што ја води НАЕОПМ покажува дека **постои одредена диверзификација на целните групи, добар кориснички потенцијал за апсорпција на програмските фондови и релативно активна база корисници кои по неколкупати се јавуваат како носители на проекти**. Сепак, има простор за натамошна диверзификација со вклучување нови корисници и натамошно подобрување на квалитетот на проектите, преку зголемување на капацитетите на корисниците. Првенствено, постои потенцијал за зголемено **влијание на резултатите од проектите**, користење на **можностите за европеизација на општеството**, како и **поврзување на Е+ проектите со јавните политики** во насока на остварување можно влијание врз нив. Констатиривме и две специфични состојби, кои иако можеби не се директно во спротивност со правилата и законите, сепак се во колизија со целите на Еразмус+ и политиките на ЕУ што се стимулираат преку програмата. Станува збор за **тендерските постапки** кои ги објавуваат дел од корисниците при спроведување на Е+ проекти, главно **јавните училишта**. **Имено, се забележува дека значаен дел од активностите кај овие проекти** (како што се патувањата и сместувањето на учесниците) **се доделуваат како поддоговори на едни и исти надворешни економски оператори**, во овој случај, туристички агенции. Освен тоа, **честопати** склучените договори за јавна набавка **вклучуваат и доделување поддоговори** за изработка на интелектуалните трудови, изработка на завршниот извештај за реализацијата на проектот, како и пополнување на податоците во електронската алатка за мобилност (Mobility Tool²⁰). Како резултат на овој начин на спроведување на засегнатите проекти, најголем дел од средствата доделени за проектот, наместо за јакнење на организациските капацитети и ресурси, во овој случај јавните училишта, се акумулираат кај две туристички агенции, едната од Струга, а другата од Битола.

Другиот случај, кој е исто така поврзан со градењето капацитети, се однесува на практиката за **концентрација на контакт-лицата**. Па така, исти лица за контакт се појавуваат во име и за сметка на повеќе правни лица. Најчесто, покрај матичната организација во којашто работи, исто контакт-лице дополнително се вклучува и во проекти чишто корисници се јавни установи (градинки и училишта).

Прегледот на **националната рамка на јавните политики** кои би требало да го олеснат и да го овозможат успешното функционирање на Е+ покажува дека јавните политики, во најмала рака, се рамнодушни кон програмата Еразмус+. Тоа е највидливо од прегледот на Стратегијата за образование 2018-2025. Имено, клучниот национален стратески документ кој се однесува на образованието, демонстрира сериозен недостиг на визија во однос на интернационализацијата на образованието, мобилноста и, особено, во однос на целите на програмата Е+. Националната Стратегија за образование 2018-2025 воопшто не ја зема предвид програмата Е+ во однос на предучилишното образование, основното образование, гимназиското образование, средното образование и обука, образованието за возрасни, ниту пак во однос на младите.

²⁰ https://webgate.ec.europa.eu/cas/login?loginRequestId=ECAS_LR-9536856-Vaqa5q0A2EP5Feoznidi-okMB6mBSFMp52owvogLoFv4zxUX4c0hWf7Lspkx2HqFON4X9cb7wnehHXVRIfNFzmem-rS0vSrmBGYCLzXP-6mvPDWY-zYvcVZpdGZGFbDrl3JkAmNr10wY766cb6U3yoxEAgpX

Анализата на организациската поставеност и функционирањето на НАЕОПМ покажува дека постои ефективен капацитет за тековно спроведувањето на повиците, организирање на постапката за евалуација, склучување на договорите, како и генерално добро административно и финансиско работење според програмските правила поставени на европско ниво. **Постојат можности за подобрување на капацитетите во програмскиот дел, имајќи го предвид несразмерно големиот удел на вработени на позиции од непрограмска природа, односно помошни и логистички позиции.**

Заклучоци од анализата на структурата на проектите според вредноста, бројот на проектите и клучните акции

Во анализираниот период **од 2014 до 2017 година**, доделени се **повеќе од 300 Еразмус+ проекти** на организации од РСМ, во вкупна вредност од околу **15 милиони евра**. Притоа, вредноста на доделените проекти бележи постојано зголемување од година во година. Како резултат на тоа, **вредноста** на доделените проекти во 2017 во однос на вредноста од 2013 година бележи **зголемување за два и пол пати**. Зголемувањето на вредноста е проследено и со зголемување на бројот на проектите, кој исто така расте од година во година. Така, во **2014 година** биле одобрени **62 проекти**, следната **2015 година - 74 проекти**, во 2016 - **89 проекти**, а во 2017 - **93 проекти**. Процентуалното зголемување во 2017 година во однос на 2014 година изнесува **50%**.

Најголем дел од средствата за четирите години (53,58%) се распределени во рамки на клучната акција **КА1 - Индивидуална мобилност за: мобилност на поединци во областа на образованието, обуката и младите**. Во рамки на клучната акција **КА2 - Соработка за иновација и размена на добри практики: стратегиски партнерства во областа на образованието, обуката и младите** се распределени **46,04%** од вкупните средства. Значително помал е уделот на клучната акција **КА3 - Поддршка за реформа на јавните политики: проекти за младински дијалог**, на која отпаѓаат само **0,39 %** од вкупно одобрените средства.

Анализирано според бројот и вредноста на проектите, најмногу или вкупно **252 проекти**, во вкупен износ од **8.092.220 евра**, се доделени во рамките на **КА1**. **Просечната вредност на единечен грант за КА1 е 32.112 евра**. Во клучната акција **КА2** се доделени вкупно **56 проекти**, во вкупен износ од **6.953.083 евра**. **Просечната вредност на единечен грант за КА2 е 124.162 евра**. Во клучната акција **КА3** се доделени вкупно **10 проекти**, во вкупен износ од **58.404 евра**. **Просечната вредност на единечен грант во КА3 е 5.840 евра**.

Споредбата на бројот на проектите според подакциите за секоја од трите клучни акции покажува дека **најголем број проекти** се доделени за акциите **КА105 - Мобилност на младите (83)**, по што следува **КА102 - Мобилност на учениците и наставниот кадар во стручното образование и обука (63)** и **КА103 - Мобилност на студентите и наставниот кадар од универзитетите (51)**. Кај стратегиските партнерства, најголем број проекти, односно 14 се доделени во стручното образование и обука (КА202) и 13 во образованието за возрасни (КА204).

Што се однесува до доделените средства според подакциите, споредбата покажува дека **најмногу средства**, или вкупно **3.311.661 евро** за целиот период, се доделени во рамки на акцијата **КА103 - Мобилност на студентите и наставниот кадар од универзитетите**. Просечната вредност на одобрен грант во оваа подак-

ција изнесува **64.934,53 евра**. На второ место е подакцијата **KA102 - Мобилност на учениците и наставниот кадар во стручното образование и обука**, каде што се доделени вкупно **3.058.779 евра** или просечно по **48.552,05 евра** по проект. На трето место е подакцијата **KA202 - Стратегиски партнерства во стручното образование и обука**, со вкупен износ на доделени средства од **1.818.234,75 евра** или просечно по **129.873,91 евра** по проект.

Препораки за носителите на јавните политики: Владата и министерствата

1. Програмата Еразмус+ е дизајнирана како инструмент за поддршка на националните политики на државите-членки во областите на образованието, младите и спортот, со крајна цел да придонесат за остварување на целите дефинирани на ниво на ЕУ. Оттука, постои итна потреба **Владата, со учество на стручната јавност, сите засегнати страни и други заинтересирани лица и институции, да донесе национална развојна стратегија за интернационализација на образованието** за периодот од новата финансиска перспектива **2021-2027 година**, која ќе биде комплементарна со европската стратегија. Ова е неопходно поради сериозните пропусти кои постојат во националната Стратегија за образование 2018-2025, посебно во однос на поимањето на потенцијалот на програмата Еразмус+ и отсуството на визија за капитализирање на постојниот статус на РСМ како програмска држава во најпопуларната и највлијателната европска програма.
2. **Националните развојни политики за образование, млади и спорт, како и сите оние кои имаат директна врска со мобилноста, треба да бидат дизајнирани во широк консултативен процес.** Во таа насока, клучните национални приоритети, конкретни инструменти и индикатори, како и методологијата за спроведување, следење и мерење на постигнатите резултати треба да се дефинираат и развијат во согласност со клучните цели на ЕУ за следната финансиска перспектива и нејзините интегрирани препораки
3. **Владата треба да го препознае значењето на вклученоста на РСМ, во својство на програмска држава, во програмата Е+ како компаративна предност.** Од клучно значење е што поскоро да се отстранат системските бариери кои постојат и влијаат врз работата на корисниците, во насока на поедноставување на процедурите за полесна имплементација на проектите. Ова особено се однесува на:
  - МФ и на Народна банка (при отворање на трезорските сметки);
  - СЕП и УЈП (при регистрација на проекти за ослободување од ДДВ);
  - МТСП (при издавањето дозволи за волонтерски престој);
  - МВР (при издавањето дозволи за престој на странци);
  - МНР (при издавањето визи за престој), и
  - ЗЕЛС (при трансфер на буџетите од проектите).
4. **Владата треба итно да овозможи посебен третман за брзо и непречено одвивање на сите процедури за учесниците во Е+ проектите, а кои се поврзани со државните институции.** Ова е особено важно доколку се смета

на какво било позначајно влијание на влезната мобилност во високото образование и долгорочната мобилност на младите во блиска иднина.

5. **Да се измени Законот за основање на Националната агенција за европски образовни програми и мобилност и тоа:**
  - Да се даде **законска можност НАЕОПМ да гради капацитети на корисниците**, за да се пресретне растечкиот тренд на учество на различните категории корисници, како и постојаното зголемување на финансиските алокации кои ги доделува Брисел во секоја наредна финансиска година.
  - Неопходно е **да се воведат надзорна функција преку Надзорен одбор**, кој би го сочинувале претседател и четири члена, и тоа по двајца од Министерството за образование и наука и од Министерството за финансии и еден член од Агенцијата за млади и спорт.
  - **Да се трансформира составот и улогата на Управниот одбор, за истиот да обезбедува координација на програмско ниво**, како и засилена врска со јавните политики и потребите на корисниците по области. Притоа, освен надлежните институции составот на УО треба соодветно да ги одразува и различните категории клучни фактори: градинките, основните училишта, гимназиите, средните стручни училишта, центрите за обука, универзитетите, центрите за образование на возрасни, здруженијата на граѓани, како и младинските организации.
6. Кај дел од проектите се забележува практика според која **јавните училиштата објавуваат тендерски постапки**. Оваа практика не е во согласност со целите на програмата Еразмус+ за европска соработка во областа на училишното образование и истата треба да се напушти што поскоро. Треба да се најде системско решение кое би било стимулативно во однос на самостојно спроведување на сите аспекти од проектите од страна на самите училишта. Тоа може да се направи преку законска интервенција во однос на јавните набавки, која ќе ги земе предвид спецификите на спроведувањето Е+ проекти.
7. **МОН, како надлежното министерство, треба да предвиди и обезбеди доволни претпоставки за поддршка на работата на НАЕОПМ во насока на европеизација на општеството**, преку креирање на јавните политики во областите на образованието, младите и спортот, а во насока на зголемено и поквалитетно учество на РСМ во програмата Еразмус+.
8. Покрај зголемување на буџетот, **надлежните министерства и СЕП, како координатор, треба да програмираат дополнителни финансиски средства од Инструментот за претпристапна помош (ИПА II)** за градење и за јакнење на капацитетите на потенцијалните корисници за поголемо учество во програмата Е+, како и за помош при изработка на проектите и при наоѓањето партнери.
9. Владата, СЕП, МФ и МОН **да избегнуваат ситуации на задоцнето плаќање на влезниот билет за учество во Европскиот солидарен корпус**. Доведувањето во ризик на учеството во делови или во целата програма Еразмус+ заради политичка волја или недостиг на интерна комуникација е показател што упатува на можни ризици при структурирањето на НАЕОПМ за следна-

та програма, наследничка на Еразмус+, која го покрива периодот 2021-2027 година. Оттука, ова прашање треба да земено предвид и соодветните подготовки треба започнат во најбрз можен рок.

Заклучоци од анализата на прашалниците за корисниците на Е+

Најголемиот број испитаници кои се корисници на програмата Е+ дејствуваат во областа на стручното и училишното образование, како и работа со млади, а најчесто тоа се државни училишта кои имаат од 10 до 99 вработени, односно младински здруженија кои имаат од 2 до 5 вработени. Располагаат со годишен буџет во опсег од 10.000 до 250.000 евра, а главно се финансираат од државниот буџет и од сопствени средства. Најголем потенцијал како извори за идно финансирање корисниците гледаат во државниот буџет и во средства од Европската Унија. Во однос на **интерните капацитети**, најголемиот број испитаници одговориле дека нивните организации имаат мали тимови од 2 до 5 лица, кои се задолжени со подготовка, спроведување и следење на Еразмус+ проекти. Освен тоа, тие сметаат дека имаат искуство и познавања и дека се целосно оспособени и искусни за оваа тематика, а просечната оценка на одговорите за самооценување е 3,99. Можноста за подобрување на тимот кој работи на Е+ проекти првенствено ги лоцираат во подобрување на знаењата за европските стратегии, политики и приоритети. Други области каде што е можно подобрување, според одговорите, се развој на проектни идеи и дизајн на проекти. Најголем дел од испитаниците сметаат дека НАЕОПМ треба да се грижи за градење на капацитетите на кадарот од нивните организации за подготовка и спроведување на ЕУ проекти.

Во однос на **искуството и предизвиците**, најголем дел од испитаниците навеле дека имаат искуство како корисници на образовната програма Доживотно учење, и тоа во периодот 2007-2013, каде што биле корисници на проекти од потпрограмите Коменски, Леонардо да Винчи, Грундвиг или Еразмус. Според нив, главниот предизвик при подготовка, аплицирање и спроведување на Е+ проекти се однесува на административните и финансиските правила. Корисниците изјавуваат дека лесно креираат проектни партнерства, во најголем дел преку неформалните мрежи за соработка, како и по препорака од надворешни соработници. Во најголем дел, освен како носител на проект нивните организации се јавуваат и како партнер во друг проект поднесен до национална агенција во друга европска држава. Како најголема пречка која влијае врз подготвувањето и успешноста на апликациите за Е+ проекти, организациите ја наведуваат големата конкуренција за ограничени средства. Најголем дел од испитаниците корисници сметаат дека обуките, семинарите и работилниците се главна активност која може да придонесе кон надминување на пречките за поголемо и поусpesно користење на средства од програмата Е+.

Во делот што се однесува **влијанието и политиките**, најголем дел од испитаниците корисници оценуваат дека се добро запознаени со клучните европски политики и документи од областа на нивното дејствување. Според нив, најзначајни придобивки од учеството во Е+ се работа со и учење од партнери/сродни организации од други држави и развој на нови партнерства низ повеќе сектори и нивоа. Воедно, испитаниците сметаат дека преку учеството во Е+ проекти учесниците од нивните организации ги подобриле професионалните и практичните вештини и ги зголемиле своите јазични, социјални и културни компетенции. Најголем дел од корисниците и учесниците во Е+ проекти сметаат дека ова искуство е позитивно за нивната организација, особено на долг рок, и дека тоа овозможува воведување нови методи и добри практики во нивните организации.

Во однос на **улогата на НАЕОПМ** во делот на аплицирање и спроведување на Е+ проекти, најголем дел од испитаниците сметаат дека вработените во НАЕОПМ се трудат и се посветени на работа со корисниците и дека агенцијата е достапна за нив, навремено одговара на поставените прашања, барања, телефонски повици, електронски пораки, обезбедува информации за потребните документи и ги разјаснува правилата за учество согласно програмата. Испитаниците дадоа висока оценка за искуството што го стекнале преку учеството на нивната организација во Е+ проекти и повторно би аплицирале за нов проект.

Препораки по областите на Еразмус +

1. **Училишно образование** (во Еразмус+ оваа област ја сочинуваат предучилишно образование, основно образование и гимназиско средно образование)

Општата карактеристика во однос на училишното образование е дека бројот на проекти и средства од програмата во оваа област се значителни. Наспроти тоа, интерните капацитети кај корисниците се на релативно ниско ниво. Постојењето одредени практики кај дел од проектите според кои **јавните училишта објавуваат тендерски постапки**, односно постои **концентрација на исти контакт-лица надвор од матичните организации** кои се јавуваат како контакти за училишта и градинки, дополнително ги потврдува **слабите интерни капацитети кај корисниците** од оваа област. Оттука, НАЕОПМ треба да го зголеми своето дејствување во насока на подигање на капацитетите на корисниците од училишното образование **за самостојно управување со финансиските и административните аспекти** од Е+ проектите.

Постои потреба од **значително зголемување на опфатот на предучилишното образование**, што би се одразило со нови и квалитетни проекти во децентрализираните акции. Постои тренд на рапидно зголемување на бројот на македонски училишта кои во соработка со училишта од странство, како партнери, учествуваат во проекти во други национални агенции ширум Европа и тоа во акциите КА219, односно КА229. Затоа, НАЕОПМ треба да го зголеми своето дејствување во насока на **подигање на капацитетите на корисниците од предучилишно образование, основно образование и гимназиско средно образование за самостојно аплицирање на проекти** во својство на носители на проекти, како и управување со целиот проектен циклус при спроведување на Е+ проекти.

2. **Стручно образование и обука** (средно стручно образование и обука за професионални вештини).

Општата карактеристика на стручното образование е дека во рамки на Еразмус+ оваа област се покажува како **поактивна**, а **бројот на проекти и средства се значителни**. Постои **широк спектар фактори и диверзифицирани проектни тематски области**, особено кај недржавните фактори. Постојат **значителни ризици** во однос на интерните капацитети на **јавните училиштата** и тоа во смисла на јавните набавки, каде што постои помасовна практика според која **јавните училиштата објавуваат тендерски постапки**, особено во проектите од КА102, којашто ја издвојуваме како поризична, бидејќи токму за овие проекти се распределува вториот по големина удел на средства на програмско ниво. Појавата на концентрирање исти контакт-лица надвор од матичните организации е присутна во јавните средни училишта.

Во одреден дел од проектите, јавните средни училишта полесно се одлучуваат за аплицирање на проекти со општообразовна тематика, наместо со **суштински тематски области за модернизација и иновација** во рамките на структурата што е нивна матична дејност. Во однос на ова прашање, НАЕОПМ треба да работи со училишните управи и тоа во насока на подигање на свеста на самите директори и нивно осознавање на намената на програмата Еразмус+ во областа на стручното образование и обуката во европски контекст. Потребно е и натамошно градење на интерните капацитети на училиштата за самостојно аплицирање и управување со целиот проектен циклус во контекст на Еразмус+.

3. Високо образование *(приватни и државни универзитети кои нудат академски курсеви)*

Општата карактеристика на високото образование е дека оваа област **не успева да ги исполни очекувањата за модернизација** и соодветна **соработка во европската високообразовна област**. Иако средства од програмата во оваа област се најголеми, сепак постои евидентен **недостиг на квалитет и идеи**, генерално мошне **слабо влијание** на тековните проекти, како и **неусогласеност со европските цели за одржлив развој** на партнерските држави во областа на високото образование.

Нивото на влезна мобилност во државата е критично и затоа потребно е темелно подигање на капацитетите во високото образование, во комбинација со решавање на системските пречки кои се значителни.

На годишно ниво, **буџетот распределен за акцијата КА103 не се реализира во целост**, туку во износ од 80% до 85%, по што преостанатите средства од КА103 редовно се префрлаат на други акции.

Постојат **ризичи и во однос на интерните капацитети** кај дел од **државните факултети**, и тоа во смисла на **јавните набавки**, како и поднесување проекти кои наместо на суштинска модернизација и иновација, се насочени на **периферни и рутински проекти за потребите на тековната настава, без особен импакт** или меѓународна вредност. Ова е евидентно во проектите од КА1, и особено во проектите од КА2, каде што акцентот се става на **интелектуалните резултати** кои се карактеризираат со **ниска атрактивност и употребливост во меѓународни рамки** и најчесто воопшто не можат да послужат како примери за добри практики или трансфери на иновации.

Оттука, НАЕОПМ и МОН треба да зголемат своето дејствување за **стратегиско планирање, интернационализација и модернизација во високото образование**, со цел преку Еразмус+ да се дејствува во насока на среднорочно и долгорочно подигање на основниот минимум на капацитетите и соодветно програмско унапредување. Крајна цел е македонското високо образование да добива на долгорочна употребливост на знаењата и вештините на студентите стекнати во текот на високото образование кои се, во просек, споредливи со европското ниво и со потребите на 21 век.

4. Образование за возрасни *(образовна активност која е надвор од училишното образование, не нуди стручно доусовршување и не е академска, наменета за лица на возраст над 18 години).*

Општата карактеристика на образованието за возрасни е дека во однос на Еразмус+ оваа област се покажува како **активна**, додека бројот на проекти и средства од програмата се добро ниво, имајќи го предвид нејзиниот удел во целата програма. Во таа насока, посебно значење има **акцијата КА204** – Стратегија во образованието за возрасни за која беа распределени повеќе од милион и пол евра во првите четири програмски години. Постои одреден **спектар на вклучени фактори и релативно добро диверзифицирани проектни тематски области кај недржавните фактори**. Сепак, постои и голем **простор за вклучување на поистакнати и поискусни организации** кои се активни во оваа област на централно ниво, но не аплицирале за Еразмус+ проект во НАОПМ.

Оттука, НАОПМ треба да го зголеми своето дејствување во насока на анимирање и вклучување на вакви актери кои се инаку активни во оваа област, да тие аплицираат за Еразмус+ проекти.

5. **Млади** (*младински здруженија и волонтерски сервиси, со измената и дополнувањето на Годишната програма за 2019 година, вклучувајќи го и Младинскиот солидарен корпус*).

Општата карактеристика на областа за младите е дека иако **бројот на проекти е голем**, особено во **КА105**, на ниво на поединечни грантови **средствата** од програмата во оваа област се **значително помали** во споредба со другите области. **Интерните капацитети на корисниците** се на **релативно добро ниво**, но значителен недостиг претставува **концентрацијата на голем број проекти доделени на едни исти организации, проектни концепти кои се повторуваат и отсуство на проекти кои се карактеризираат како добри или најдобри практики** на европско ниво.

Врз основа на прегледот на проектите одобрени во оваа област, може да се забележи дека **поголем број истакнати и активни организации и мрежи** кои функционираат во државата **воопшто не аплицирале на децентрализираните акции од Еразмус+**. Од друга страна, пак, **постојат младински организации** кои се исклучително активни на ниво на централизираните акции од Еразмус+, но нивното **учество во децентрализираните акции отсуствува** или е **минимално**.

Оттука, потребно е да се **зголеми диверзификацијата и географската покриеност на доделените проекти**. Освен тоа, **НАОПМ** треба да го зголеми своето дејствување во насока на **анимирање и вклучување** на истакнати и активни **организации и мрежи** кои функционираат во државата и се активни во оваа област на **национално ниво**, како и на организациите кои се **активни на централно ниво**, за тие да аплицираат за Еразмус+ проекти во НАОПМ. Исто така, **НАОПМ** треба да ги зголеми своите активности за соодветно **информирање на корисниците** од оваа целна група и да работи на нивна **подготовка за квалитетно вклучување во Европскиот солидарен корпус**.

Конечно, Владата треба итно да се посвети на отстранување на бројните системски бариери, поставени од најразлични институции и застарени прописи, кои исклучително негативно се одразуваат врз квалитетот и масовноста на мобилноста. Ова од причина што токму мобилноста на знаење, идеи, практики и вредности во образованието е главната смисла и суштината на програмата Еразмус+.

Листа на графикони

Графикон 1: *Доделени средства, по години*

Графикон 2: *Доделени средства, по клучни акции*

Графикон 3: *Број на одобрени проекти, по години*

Графикон 4: *Доделени средства, по одделни акции*

Графикон 5: *Број на одобрени проекти, по одделни акции*

Графикон 6: *Дејност на корисниците*

Графикон 7: *Преглед на корисничките организации, според број на вработени*

Графикон 8: *Извори за финансирање на корисничките организации*

Графикон 9: *Рангирање на изворите за финансирање според нивната важност*

Графикон 10: *Оценка за стручноста на тимот што работи на E+ проекти*

Графикон 11: *Можности за подобрување на тимот што работи на E+ проекти*

Графикон 12: *Предизвици при подготовка, аплицирање и спроведување на Еразмус+ проекти*

Графикон 13: *Дали е тешко да се креира партнерство?*

Графикон 14: *Канали за градење партнерства*

Графикон 15: *Најголеми пречки кои влијаат врз подготвувањето и успешноста на апликациите за Еразмус+ проекти*

Графикон 16: *Начини за надминување на пречките за поголемо и поуспешно користење на средствата од Еразмус+*

Графикон 17: *Главни придобивки од учеството во Еразмус+ проекти*

Графикон 18: *Предлози и препораки на корисниците за подобрување на искористеноста на Еразмус+.*

Листа на табели

Табела 1: *Стапка на одзив на испитаниците*

Табела 2: *Децентрализирани акции*

Табела 3: *Доделени средства, по клучни акции*

Табела 4: *Доделени средства, по одделни акции и по години*

Табела 5: *Број на одобрени проекти, по одделни акции и по години*

Табела 6: *Одобрени проекти и доделени средства во рамки на КА1*

Табела 7: *Одобрени проекти и доделени средства во рамки на КА2*

Табела 8: *Одобрени проекти и доделени средства во рамки на КА3*

Табела 9: *Просечен годишен буџет на корисничките организации*

Табела 10: *Број на вработени кои се вклучени во подготовка, спроведување и следење на Е+ проекти*

Табела 11: *Кој треба да се грижи за градење на капацитетите во вашата организација за работа на Е+ проекти*

Табела 12: *Искуство со користење други средства од европски извори за финансирање*

Табела 13: *Различни видови учество во Еразмус+ проекти*

Табела 14: *Најголеми пречки кои влијаат врз подготвувањето и успешноста на апликациите за Еразмус+*

Табела 15: *Начини за надминување на пречките за поголемо и поуспешно користење на средствата од Еразмус+*

Табела 16: *Оценка за познавањето на клучните европски политики и документи*

Табела 17: *Оценка за главните придобивки од учеството во Еразмус+ проекти*

Табела 18: *Придобивки за личниот и професионалниот развој од учеството во Еразмус+ проекти*

Табела 19: *Влијание од учеството во Еразмус+ проекти*

Табела 20: *Потенцијал за долгорочни позитивни промени кај корисничките организации*

Табела 21: *Оценка за улогата на Националната агенција при аплицирање и спроведување на Еразмус+ проекти*

